

אדם

גיטאות

וארשא - צנטובוב

ריאוואר-רויך

ספרית פועלים

ADM

בגיטאות

(וארשה, צ'נסטוכוב)

הספרייה המרכזית

סמינרין הקיבוץ הארצי השומר הצעיר

בגבעת - חביבה

מ"ס הספר 7327/א/ב

7-090
7-k
933.471

ספרית פועלים/רשומות-גוללה

הוצאת הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, מרחביה

חדר	עדין
יד-עירי - ארכיוון השואה	
סינגול	מספר סדרה
לישמן	5.90

153403

3A : פ.צ.ז.:

ואךשה 1941

מיום סגירתה הגיטו משנתנה מצב היהודים
הכלואים בו תכילת שינוי בכל שטחי החיים. עד
או שהינו היהודים ארכיאוכל הן הודות ליחסיהם
השוניים והמוסעפים עם האוכלוסייה הנוצרית והן
על-ידי הכספיות בשוק השחור שנמכרו בו כל
הדברים בעיל-ערק וחשורתו שנוטרו מהשירות
והגוניות של אנשי ס.ס. — כל זה נתק ביום
אחד. היהודים נסגרים בתנאי דירה איומים בפנים
הגיטו ואין אפשרות להשיג לחם אפילו במחיר
זהב. הקומיסאר הגרמני של עיריית וארשא
מקציב מנהלהם — 80 גרם ליום... גם ליהודים
היווצאים מהגיטו לעבודה אצל הגרמנים אין
אפשרות להביא אותם ארכיאוכל. הזו אנדארמים
בולדקים ברקה מעילה כל הווי החזר מהעברדה:
כל המיצרכים, ואפילו תפוחי-אדמה קפואים,
נקחים, ובullen מקבל מנה של מכות אכזריות.

3

כל הזכויות שמורות
נדפס בארץ-ישראל 1945
דפוס השומר הצעיר, מרחביה

הסמטאות. במיוחד הצעינה בכך קבוצת המבקרים מורה פראנץ' שקאנסקה, הקרויה "מאלינה". ברשותה היו גם טחנות כמה השמליות שהונצחה.

ברחוב קוז'יה הבורי חלב בזורה מיוחדת במיניה. בבית שב עבר הארי של החומה גר חלון נוצרי. يوم יומם, בשעות קבותות, הוריד החלון מחלון ביתו צינור גומי ארוך שבו ורום החלב. מאות אמהות נתאספו בכל בוקר בסמטה זאת בחוכותן לטיפת חלב בשבייל ילדייה. הצukות עלן עד לב השמים... כתוצאה מזה מסרו האורחים הארים, שאוננס העדינה לא יכולת שעת את קול הקטנות והMRIות, על העניין לשיטוונת הגראניים. הוולד הס ברחוב קוז'יה — לשוא ציפור באותו יום הא מהות היהודיות לחבל הרוח שילמו פבוריו 13 זוהבים ליטר מפורחותן האחרונות. החלון לא נפתח...

באופנים שונים הבירחו בש. לכך שימושו, למשל, גם האוטומוביילים של הדואר שעברו בוקר בקר ברחוב סמוץ'ה. הם נעמדו תכופות, מחמת

שבוע הראשון המצב בגטו הוא מיאש. רבים ממצאים המזאות שונות שתפקידן לעקב את הרשות — ללא הזעיל. רוב האוכליים את מנת הלחת החדשית משך ימים ספורים. הרעב פושט בעיר.

ברבות הימים מתפתח בגטו מקצוע חדש שהוא הכרה לקיום האריות: הברחת צרכיאול. אין לך משפהה בגטו שאחד מהבריה לא יבריה. המקצוע מתפתח ומגיע לממדים עצומים. היהודים מ"פלוגות העבודה" אינם חזריים עוד ברגל אלא באוטומוביילים של משא שבחווים בהם צרכי אוכל לרוב. הנגאג הגרמני השוכר לא נעצר בשער הגטו אלא באחד הרחובות הצדדים שבתוכו העירוניים שבחלקם עברו דרך רחובות הגטו: שם נפרק המשא. כן גם מבРИחים מהטהראמים מהטראמים קפץ כרגע אדם אחד או שניים עם חיבורו ביד — השוטרים הפולנים שנשלחו בכל טראם קפצו אחריו. בעבר רגע נזרקו מהטראמים שקים עם חבואה וכו'. ברחוב חיכו להם סבלים מיוחדים שנעלמו כהרף עין בשערי הบทים

אך הרעב שפשת בגייטו לא ידע מעוצר. בכל המקומות שבהם עמדו בתיהם היהודים והפולנים זה על יד זה נפרצו ה „חוּרִים“ בעליות הגג או במרטפים. דרכם יצא וחוּרו מ עבר אחד לשני. המצב הכלכלי הקשה בצד האריי יוצר אווירה נוחה למקצוע ההברחה גם בין הפלנינים. אין איש שם לב עוד לצוֹי השלטונות המאיימים במחנות הסגר ואף בעונשים חמורים יותר. בעלי הדירות הפלנינים שמעבר לה „חוּרָה“, מתעסקים בקייעות בהברחת או לוקחים „מכס“ מכל ייחידה העוברת בתחומים — היינריך אם אדם ואם שק תפוחי אדמה. יומם ולילה נדרו האנשים עם שקי קמה, אפוגנים, גריסים, עט תבליות שונות וכו'. גם ליד החומות העמידו השוערים הפלנינים סולמות —

„חוּרִים“. נפתחו „חוּרִים“ גם ביום, כਮון בכصف רב.

קיליקל במכונה כביבול, באחד השערים והוציאו מתולט פרות חיות וכל מנין בקר. השחיטה נכל הסידוריים הקשוריים בה היתה דבר של מהיבכבר. טבחים מחוסרי עבודה וגם מחסנים עזובים ורבים לא חסרו בגיטו. —
על לכל הבריוו לגיטו את המיצרך הראשי —
לهم. ברבות הימים הגיעו ההברחה לשיכול
רב כל כך שלא עליה מחיר הלחת בהרבה.
על מחיר הלחת בשוק השחור בווארשה הפלנית.
לעומת 250 גרוז הקילו שילמו בגיטו 280—290 גראש.
הדרך הראשית שבה עברו הסחרות המיבורחות היו הכנסות הבלתי לגאליות לגיטו. הקרוות
„חוּרִים“. בשעת סיור בגיטו נגלו קשיים רבים בהפרדה
הגמרה בין הרובעים היהודיים והפולניים.
במקומות אלה נבנו לפি פקודת הארגנונים חומות
בעיקר רבתה התנוועה בשעות הלילה; במשדר
היום נשארו לרוב „השערים הגניעים“ נעלמים.
רק במרקטים מיוחדים, כאשר באו או יצאו אנשים,
למשל, ברחוב פשאבייג או גזיבובסקה — נבנו
גשרים מיוחדים לחיבור בין הבניינים היהודים.

צ'ארנייאקוב לראש המועצה היהודית ("יוז"ר ראט"). לרשوت המועצה עומדת המשטרה היהודית — אורדנאנרים (O. D. — "אָוָרְדַּנוֹגָסִידִינְסְטֶר") המונה 6 אלפיים איש. המועצה היהודית היא כולה על טהרת הקróבִּים והמְפֵרִים של צ'ארנייאקוב, וכן גם כל שלוחותיה. באותו האופן, אלא בקורס רופציה גדולה עוד יותר, נוצרת הא. ד. משרתת טירון פשוט במשטרת עלה בתחלתה 5 אלפיים וחובבים, אך במהרה עלה מעלה-מעלה. כעבור זמן מה נשלט הארגון — המועצה והמשטרה מהוות חוג אחד ו"מובחר".

המועצה היא מכשיר בידי הגרמנים. לשכונות העובודה שליל ידה ממנעות את היהודים החביבים לצאת מזמן לעבודות כפייה אצל הגרמנים וכן גם את היוצאים ל"מחנות עבדות" (שכבר אז לא חזרו מהם!). וכן גם מארגנת המועצה את "פלוגות העבודה" המפורסמות לגנאי. וכך היה מעשה: יהודים שעיריות ברצומם לפטור עצם מעונשן של עבודות הcpfיה, שילמו לעניים שכיריהם תמורה يوم העבודה שהללו עבדו על

לסוף שנת 1941 פרץ משבר במקצוע ההברחה. ההברחה הקופה אלףים רבים הסתרות הגינו לילה לילה אל הגיטו, אך לא היה בגיטו מי שיוכל לקגוזם. הרוב המכרייע של האוכלוסייה בגיטו חי בעוני שלא יתואר. נמכרו כל התכשיטים, כל כלי הכסף, ספרים בעלי ערך, כל מטבח, בגדים. נתמעטו הקונינים, ירדו מחירים השחורות. בהתחרות שבין המבריחים הייתה יד בעלי ה"מלינות" וה"חרום" על העלינה. להם היו קאפייטאלים ואמצעים מיוחדים — מפריט או אנשים שכורדים בצד הארי, שהשיגו את המיצרי כיס במחירות הזול ביותר, בידיהם היה הארגון המשוככל של ההברחה. בעקבות המשבר סולקו המוני המתוכים הקטנים — המונופול על ההברחה נשאר בידי קבוצה קטנה של "גבחרים" שתיי בשובע, ולפעמים גם במוותר, בין הממן הרחב של מאות אלפי הנמקים בעוני וברעב. ארטאט מתמזגות קבוצות-הمبرיחים הראשות עם חוגי המועצה היהודית והמשטרה. עם הקמת הגיטו ממנים הגרמנים את המהנדס

המשטרת הגרמנית לסייע — צילצלו הטלפון
כל עמדות המשטרה אשר על יד השערם:
„להפסיק!“ — שוטרים גרמנים רבים ובמיוחד
הפקידים הגבוהים התעשו במאוד. רבים מהם
הפרו לעצם מעליים משובצים אבני קירות
ושטרות כסף אנגליים ואמריקאים.

גם האזרנרים היהודיים היו בעורר בזמן
שיטם יום קצר המות בגיטו את קצינו באלאט
שנפלו ברעב ובג罚ות, וגם המות היה להם
לקורחכנות לא קטן.
בית הקברות היה בזמן ההוא מרכז שני, ליד
עניני הבהיר, של פעילות המועצה. על יד
משרדי המועצה שברוחב גזיבובסקה 26 השחר
הרחוב יכול מהשלטים הרבים של חבורות-קדושים
למיניהם. מלך, כמושב פינקרט הנודע, על מנת
להוציא את המת מהבית מחוץ ל„טור“, שהיה
צורך להכות לו 2—3 שבועות. שילמה המשפה
סכוימים גדולים. כן גם بعد קבר מיוחד (זמן
כבר קברו בקברות-אחים גדולים ואף אלה באדמה
חפורה מחדש במקום של קברים ישנים).

השובוגם. ברבות הימים מרכזת המועצה את הדבר
בידיה. היא מארגנת „פלוגות עובדה“ מבין
האוכלותיה הנמקה ברעב. לכל פועל בפלוגת
העובדת שלמה המועצה שכר של 320 גרוש ליום
(יחד עם הפרוטות ששילמו הגרמנים הגיע השכר
ל-5 והובים), וכנגד זה לך מה מיידי בעלי היכולת
מ-8 ועד 20 זוהבים ליום תמורה העבודה שנעשתה
בשם!...

הדוות לקשרים ההדוקים עם הגרמנים מרכזם
בידיהם בהמשך הזמן אנשי המשטרה את ההברחה
של מיצר-האוכל. אנשי האו. ד. יוצאים ושבים
תוכפות מהגטו. הם אינם נבדקים על-ידי הגרמנים
ונט ועשויים את המלאכה בקהלות. ברבות הימים
הופכת ההברחה למקצוע לגאליל מהיצה שעוסקים
בו לאור היום. חදה התנוועה ב„חוירם“ הנסתדרים
בחשכת הלילה. הבאטאליון של המשטרה הגרמני
נית בווארשה היה כבר כולל אוכל שוד. יום
יום עברו לעני הגרמנים עגלות ואוטומובילים
טעוגנים דרך הכנסות הראשיות לגיטו. הגיטו
הדברים לידי כך שכאשר יצא המבקר העליון של

ברחוב זה את חشد השלטונות — «ה-קן» עבר לרחוב נובליפקי (מקרמליצקה עד פינת אמנהוף).

במאי 1940 ניגשת הנהגה לאירגון הקיבוץ הראשוני בווארשא. חברי הם אנשי הגודרים «כrichtה» ו-«במעלה» (וארשא) ו-«הגיליל» (וארשא-פראגה) בציירוף קבוצת חברי מkn ולוזלאבק הנמצאים בווארשא. הפלוגה הראשונה של הקיבוץ הצעיר (20 חברים וחברים), יוצאת באפריל 1940 לעובדה חקלאית בחוות פניאבי שעלייד גרויאז. הוועד היהודי בעיירה הסמוכה טראצ'ין שסיפק עד אז את הפועלים לחווה, מקבל את הפלוגה בתהלהבות ואף מבטיח עזרה כספית. למרות זאת לא הארכיה הפלוגה ימים. בעל החווה, אחד האליקים, לפניו המלחמה קצין בצבא הפולני, הסתכל אומנם בהתקפות בצדדים היהודים העובדים בעובדה החקלאית הקשה ואולם התפעלו וו לא מנגעה אותו מלheavyids בפרק 16—14 שעות ביום תמורה שכר מועט ומזון תפוחי אדמה ורקבים. למרות המאמצים של יוסף קאפלאן,

כעbor זמן-מה צר היה בית הקברות היישן מהכיל את כל האלפים והרכבות שהגיעו. הגרמנים נענו בתסdom הרוב לבקשת המועצה ומסרו לרשota חלקת אדמה שעלייד בית הקברות, שאף היא הת מלאה עד מהרה. יהדות וארשה נמקה ברעב, במגיפות ובעבדות הכפיה המפרכות.

התנועה בראשות המלחמה

אחרי קשירת הקשרים, שנתקו בחודשים הראשונים של המלחמה, על-ידי טסיה החווורה מוילנה, מתנדש הקן הוואראשאי את פעולתו העובודה מתגברת בפרט אחרי שmagim מווילנה מרדכי ושמואל. בקיץ 1940 מגיעת הקן לשיא הפעולות.

מדי יום ונפגשים חברי התנועה ברחוב לשנו (מקרמליצקה ועד בית הכנסת הגדול) בשעות 6—9, עד סגרת השערם. האסיפות מתכנסות בחשי אצל אחד מחברי הקבוצה. כעbor זמן-מה מעוררות הפגישות התכופות

למחתרת. בישיבת הפתיחה נוכחו אורהיים מומנגנים מהסתדרויות ציוניות אחרות עם בלוז, דירקטור הק.ק.ל. בפולין לפני המלחמה, בראשם. — מרצים יוסף, שמואל ומרדכי. אחרי ההרצאות מתחה יפהח עץ בכל השאלות. למתווכחים משיב מרדכי בדברי סיכום מפורטים שנמשכו 4 שעות והימרו את קו פעולתה של התנועה בימי המלחמה. הוא מבahir את השאלות הקשורות בפוליטיקה של ברית המועצות, מפזר את שמוועת השווא הרבות שפשו ביציר ועם זאת מתווה בזורה ברורה וחוטכת את דרכיה של התנועה: „עם כל אהדתו לברית המועצות — הוא אומר — לא קיבל את הפוליטיקת שללה בענייני הציונות והארץ. יבוא يوم וברית המועצות תכיר בציונות ובערכו של היישוב בארץ. עד אז — נילחם על דרכנו. התנועה בברית המועצות ממשיכה בפועלתה. ואנו ממשיכים כאן. על הארץ לא נותר בכלל התנאים ובכל הנסיבות.“

בහמשך המועצה נדונו הבעויות החינוכיות מהדיניסות והשכונות של הצירים הציגירה תמונה

שהשקיע בארגון החווה عمل רב, היו חברי נאלצים לעזוב את המקום מכך חודשים מעטים ולהזoor לווארשה.

בדרבן עם ארגון הקיבוץ („מעפילים“ היה שם...) ניגשת הנהגא להכנות המועצה האידיאולוגית הראשונה. הקשיים בדרך לווארשה, הן מהגנראלי-גוברנמנט והן מהשטחים סופחו לרייך, היו גדולים ורבים מסיבת החטיפות ברכבות ובדרכיהם. בכל זאת הגיעו השליחים מערי השדה, והמועצה נתכנסה בווארשה במאי 1940.

הישיבות התקיימו במקומות שונים: בחווה בגרכוב (שהיתה כבר תחת פיקוח קומיסiar), במעון בית הספר „תרבות“ לשעבר, אשר ברחוב גראניצ'נה, בمعון „החלוץ“ בדז'אלנה 34 וכן גם באחד המטבחים העממיים אשר ברחוב גאנשא. את דיוינה הקדישה המועצה: א. לשאלות פוליטיות הקשורות במצב שהתחוו (בפרט הסעiro את המוחות השאלות הקשורות בברית המועצות, בפוליטיקה הפנימית והחיצונית שלה) וב. לביעות החינוכיות החדשות שהופיעו עם ירידת התנועה

„מעפילים“ בפניאבי עוררו ספקות בלבד רכיבם. האפשר להוכיח בנסיבות הנסיבות בתנאים החדשים? — לעומת טענו אחרים: דזוקא בתנאים החמורים של המלחמה והשיעבוד יש לרכז מספר רב ככל האפשר בקידוצי ההכרה שיהיו למשען לחברים במהלך הלחימה הקשה ותגובהם יכולה במאבקה. מתקבלת החלטת האומרת: „בכל מהירות ובכל התנאים תמשיך התגובה בייסוד קיבוצי ההכרה מהווים צורת חיים יסודית לדודו הבוגרים.“

זמן קצר אחרי המועצה מתכנס, הפעם הראשוונה בימי המלחמה. כל הקונווארשיון לאסיפות הכלליות הראשונות. האסיפה מתכנסת באולם בית ספר לשעבר, אשר ברוחב פרוסטה 5. השתתפו בה, מחוץ לעדות הבוגרים, 600 חברים וחברות. הפעולה הייתה היגיינית. ניהל אותה מרדי, ויוסף מסר בשם הנהגתה הראשית על המועצה והתפקידים הקרובים העומדים לפני התגובה.

בעקבות העבורה החינוכית האינטנסיבית בקשר הוואראשי נתעורר הצורך בארגון סמינריאון

עגומה של מצב הנוער היהודי ברחבי המדינה. בתו הספר היהודי נגעלו עליידי השלטונות הגרמניים, עבודה לא הייתה — הנוער היה נתון במצב של אדישות. כללית וירידת מוסרית. לימודים בסתר, בתירספֶר בלתי לגאלים וחוביים מעין המשטרה — כל אלה היו חיוניות נדרימות למדי. „היום נהיה, כי מחר נמות!“ — זאת הייתה סיסמת השעה.

התגובה נעמדה לפניו הצורך להרוויח את פעולתה בקרב הנוער הבלטי מארגן. מאיידך הובילו על פעולתה תנאי המחתמת החמורים. צפה הדעה על אירגון חוגי נוער רחבים במכגרות שונות ואנוגניות שאת הגעין בהן יהוו חברי התגובה. אחרי בירור רחב ומזה נפלת גם הצעה זאת לרגל הקשיים שהתגלו בעקבות הבירור. הוחלט לאמץ את הארגון והפעולה החינוכית והרעילנית בגרעיני התגובה הקיימים תוך קליטתו נופר שבגר לתקוף.

hiloki דעות נtagלו בשאלות ההכרה. המכון שולים רבים שבגלם נכשלה הפלוגה של קיבוץ

ליות. בבוקר ערך את החדשות שמואל ברסלב
ישמעון (גד' "מרחבייה") הדפיס אותן. הביליטין
היום הכליל כ-1½—3 דפים, הופיע בכל יום בשעה
12.30 בדיקוק וחולק לחברים מיהודיים שתפקידם
הייה להפיצו' ואף לדאוג להחזרת כל הטפסים
בערב למקוםו שמנגו הוצאו בזורהיים.

אחרי שפלוגת ההכשרה של קיבוץ "מעפילים"
חוורה מפניאבי לווארשה, ניגש הנהגה לאירגון
הקיבוץ בעיר. אחרי היפושים ומאצ'ים מרובים
משיגת הנהגה דירה גדולה ברוחב נאלבקי 23 —
שם מתרכיזים 30 מחברי הקיבוץ. החברים עובדים
בדרכן כל בעבודה אצל הגרמנים — השכר קטן
עד שאינו מספיק אף לצרכי אוכל דלים ביותר.
למרות הקשיים ניגש הנהגה לאירגון קיבוץ
עיר יותר, מהගודדים "מרחבייה", ו"לשחרור"
(וארשה-פראגה). הקיבוץ הצער נקרא בשם
"גלאזן" — גם הוא מתאכן בדירה ברוח' נאלבקי
23 שמלחקים אותה לשניים.

בראשית שנת 1941 מארגנתה "התסתדרות
 היהודית לעזרה סוציאלית" (ז.ט.א.ס. — Zyd.

הינוכי לגודדים "تل-עמל", "בניר" והגליל".
מהഗודדים האלה אורגנו שלוש מועצות מדריכים.
את הסמינARIOן ניהלו מרדכי יהודה ונגזרבר
ולמו בן חבריהם נוספים מגדוד "בענלה". ראש
הגודדים הם אנשי "מרחבייה" ולשחרור. —
אותו זמן התחליל להופיע, תחילת עיתון הקן
הווארשאי עיתון התגועה — "נגד הזומ". הוא
 נכתב במכונת כתיבה ומודפס במכונת הכפלת.
העיתון היה מוקדש לשאלות התגועה, שאלות
הינוכיות ואיידיאולוגיות, כמו כן לשאלות הפלרי-
טיות הכליליות. מספר העמודים הגיע ל-10—15.
ברבות הימים התרחיב העיתון וככל גם אמרים
שנסחטו מערי השדה. העריכה וההוצאה של
העיתון הייתה כרוכה בקשרים רבים מסיבת ההכרה
בקונספירציה מעולה. עם התפתחות המאורעות
נעשה העיתון "נגד הזומ" (שהופיע רק מזמן
לזמן) צר מלහכיל את כל החומר הרב שיש למסור
לທגועה. אז הותקן רדיופי חשי בחדרו של מרדכי
אשר ברוחב לאשנו 8. כל ערבית נקלטו באפראט
זה חדשות מתחנות השידור הסובייטיות והאנגר-

טובי האינטלקטואלי היהודי בעיר בעייר להר-
צאות בתוכנו. כן, למשל, הרצה הספר יהודו-
ואיש הפלקלור היהודי רוטבלום שורה של הר-
צאות על הספרות היהודית.
 ביאנואר 1941 נקשרו קשרים עם סלובاكיה,
ושאלת שליחת פלוגה עלייה לשם הופכת לשאלה
אקטואלית. נבחרה פלוגה מבין הבוגרים. מאנשי
הקיבוצים הצעירים שקמו רק בימי המלחמה
(„מעפילים“ ו„גלאון“) איש אינו יוצא. תלמידות
הפלוגה הזאת (שבחלקה הגיעו ארץ) ידועות
באرض ולא אוסף עלייה.
 המצב הכלכלי בקיבוצים הורע במשך החורף
מיום ליום. הבחורים, שעבדו בעבודת פרך במקומות
העובדת הגרמניים מחוץ לגיטו, חזרו בעבר ולפער
מים מאוחר בליליה שבורים ורצויים. בכל זאת
הייו מה המרווחים העיקריים, והעיקר שלפעמים
הצלחו להביא אתכם מחוץ לגיטו (הדבר היה
כורך תמיד בסכנת נפשות) קצת אוכל או פחם
להסקה.

בחורף 1940/1, לרוג' המצב הכלכלי האiom

(Tow. Opieki Spolecz. מפעל גודול של „בתיסטר“
גושיים“. הכובנה הייתה לארגן כען גני ילדים בכל
גוש בחטים שתפקידם היה למלא את מקום מוסדות
החינוך שנסגרו על ידי הגרמנים. התנועה שלנו
משתתפת במפעל השתתפות פעילה ביותר ושור-
חת לתפקיד זה והברים רבים. מהמארגנים
הראשים של המפעל היה שמואל ברסלב, אשר
היה מרכז המחלקה התרבותית שליד ז.ט.א.ס.
במפעל הושקעו מממצאים עצומים. אך הוא נכשל
בעבור זונר מהמת הרעב שפשת בעיר. בפתוי
הספר ניתנו גם ארוחות לילדים וילדים
את כל מנוגת האוכל מיידי כל הילדים וילדים
שווה לכל ילד. המנה המשותפת הולכת
ופחתה והתזאה היהת שהילדים האמידים יותר
שהיתה להם עוד פת לחם לאכול, הדלו מלבקר
בבתי הספר ואף השאר התפורו מלחמת הרעב
שהרס את האפשרות לקיום מסגרת פוליה כלשהי.
גם עדת הבוגרים המונה כ-150 חבר מנהלת
פעולה תרבותית ענפה. נבחר בתוכה ועד פועל
המכנס אסיפות אחת לשבוע בمعון הקיבוץ.

והרעב הגובר והולך, גהריםם כל המוסדות היהודים
דיים ואף מחרקת המשפחה היהודית. בכל משפחה
עובדים רק יחידי סגולה מחוץ לגיטו. רבים מהם
עוובים את משפחותיהם, כי אין כוחם לככלל
אותה... באותה תקופה עבר על הקיבוץ מבחוץ
הסבל הגדול ביותר. החברים מרגשים אינטינקי-
טיבית, כי כל מה שנשאר עוד מהתנוועה, מהרעין
המושך — מתגלם בקיבוץ, ומתלבדים בקנאות
כדי לשמור עליו. כל יום יכולת לראות סמלים
על שולחן הקיבוץ את כל חברי התנוועה — החל
מילדים שב"עדת" הצפירה וגמר בותיקים
bijouter. אכלנו במשנתף צלחת מוקרכוב שرك
אחרי אכלתו חיש כל אחד את הרעב הצורב...
עורנו גם לפיה מיטב יכולתנו למשפחות חברותינו.
כל זמן קיום הקיבוץ (למזה שאלנו כבר או
ארווה דלה פעמיים ביום בלבד) לא ויתרנו על
העורה הזאת למשפחות החברים אשר סבלו
bijouter.

בתקופה הזאת התחלו הויכוחים על עתידה
של היידות תחת השלטון הנאצי ועל דרכה של

התנוועה. באחת האסיפות של הבוגרים, במאرس
1941, סקר יהודה את התפתחות הדברים בגין
וביחדות פולין בכלל. הוא לא הסיק מסקנות
ואולם העמיד את השאלה: היהדות הולכת לקראת
כליזון! מה לעשות?

יוסף עדין היה אופטיי. הוא האמין בסטא-
ביילונאציה יהודה של המצב הכללי שהודות לה
ኖכל להחזיק מעמד. כן גם האמין יוסף, ואלו עוד
חברים רבים, בשमועות שרוחו או בתחל האoir,
שగרמניה תוויתר על הגנראל-גוברנמנט הפולני
לטובת ברית המועצות.

התפתחות הדברים בשנה הבאה הוכיחה, כי
טעה יוסף בחשבונותיו אלה ובתאנגדותו לתוכניות
הפעולה האקטיבית שמרדי כי כבר תיכן אז
모ימות-השתן של הנצים עלו על כל מה שאפשר
היה להעלות על הדעת.

היהודים החקלאיות והקיבוץ בצעונטובוב

במארס 1941 צפה ההצעה לזרור לחווה החק-
לאית בצעונטובוב שהיא ברשות התנוועה לפני

יפה המונה כ-50 חברים וחברות, הייתה אחותה של יהודית אחת, פראשקר שמה שהיתה בפיקוח הגermenים מכל האומות היהודיות. הודות לקשרים עם השלטונות המקומיים הושג רישיון ע"ש המורה עצה היהודית בז'ארקי לעבד את אדמות האחותה. באחוזה היו כ-22 מורג* אדמה. אדמה מעובלת עם שני גנים של עצי פרי — 11 מורג השאר חורשת, אחו וכור. העוזבה היתה רבה מאד, כי איש לא דאג ולא עיבד את האדמה מיום בו וא germenim. הושג רישיון לקניית סוס, פרה וכליים חקלאיים. צריך היה להשקי מים בחווה סכומיים גדולים, ווסף התרכזין ימים ושבועות מוארשא לדודו, לצ'ינסטוכוב ולקראקוב כדי להציגם. עוזר לנו לדבר מר בלוך, אשר היה פעיל בימי המלחמה בז'ט.א.ס. אך הוא לא יכול להשיג הרבה. מר בז'טבשטיין, בא כוח הגיינט, לא ראה את העניין בעין יפה וכן גם מוסדות אחרים. למרות הקשיים ניגשנו סוף סוף לעבודות הראשות שנעשו על ידי החברים מז'ארקי, אשר

* המורג הפולני — 45 דונם.

המלחמה. שמואל יצא בשליחות ההנאה לרודום, צ'ינסטוכוב וז'ארקי לבדוק את המנגאים והאפר שריונות. מראשית הכיבוש הגרמני הייתה החווה נתונה לפיקוח השלטונות הגרמניים. עברו בה שבויים מלוחמה, אסירים שונים (ואהרי כן — שבויים סובייטיים). צ'ינסטוכוב כפופה היתה לפקודתו של מושל המחווז אשר ישב ברודום. ברודום מצאו את הדרק לד"ר סאלפה שעמד בראש ז.ט.א.ס. קיוינו להציג על ידו את הרשyon לחזור המוקמי. קיוינו להציג על ידו את הרשyon לחזר לחווה ואולם הדבר לא הצליח. החווה הייתה בידי שלטונות הצבא שלא רצוי יותר על עבודות השביים שעבדו בפרק בלי תשלט, בזמן שהפוך עליהם במחנות העבודה השונים עוד קיבלו בימים ההם שכר ידוע, אם כי מינימאלי ביותר.

בעבור זמנה שוב יצא יוסף לרודום ולצ'ינסטוכוב ואף לקראקוב הגיע. הכל ללא הצלחה — לחווה בצ'ינסטוכוב לא יכולנו לחזור. ואולם בשעת שהותו בז'ארקי צפה ונולתה הצעה חדשה: על-ידי העיירה, שהיה בה גם קן שומרי

אננו מצלפים לדייעות מהחותמת. באה ההורעה הראשונה, השנויות... אין אננו רוצים להאמינו, אך המציגות המרה מפוזרת את האשליות. בקיובוں כל החברים מודוכאים מאוד, כן גם בעיר, אם כי ברוחב התענוגנות היא קטנה יותר — כל אחד עוסוק מעל בראש בהשגת פת הקיבר. עם נסיגת הצבא האדום והתרחקות החותמת יורדים במקצת המחרירם של מיצרכיה האוכל.

בימים אלה מתחילות להגיע לג. ג. הידיעות הראשונות על הטבח האיום של היהודים בשטחי הכיבוש החדשין. היחידים שהצליחו להימלט ולחזור לגדג. מספריהם על מעשי זועמה בביאלי טוק, לבוב וערם אחרות. מגיעה אלינו גם הידייעה על נובוגרודק, במקומות שחברי תנועתנו התבצרו בקנעם, מיינו להיכנע לגרמנים וניספו כולם כאשר הבית נשרף באש יזרקיה הלהבות. במאוחר יותר מגיעות הידיעות על ההתנגדות הלאסיבית הראשונה בוילנה כאשר היהודים מיינו לצאת ל„גירושין“ מחוץ לעיר ונגורו למאות בחוץות העיר.

27

אירגנו גם מפעל עזורה בעיירה לטובת החווה. עם באו האביב עלתה על הפרק שאלת העברה של קיובץ „מעפילים“ מווארשה לחווה. בניתוחים פרוצת המלחמה הגרמנית-סובייטית. כבר בראשית יוני עוברות דרך ואשרה מזוחה שורות לאין סוף של קלירכוב מסוגים שונים, החל באוטומובילים וגמור בטאגקים כבדים. כיר' מלילון חילילם גרמנים חונם בין הויסלה והבוג, מהচיכים לפקודה ואוכלים בינותיהם כל מה שאפשר להשיג בכפרים. מיצרכי האוכל אוווליט משוקרי הערים. הרעב מתגבר עוד יותר, ובפרט בגיטו. ביום פרוץ המלחמה מתכנס הקיובץ לאסיפה. מנהל אותה מרדיי. לפי החלטת הנהגה אנו חייבים להפסיק את העבודה בנקודות העברוה הגרמניות. קשה היה החלטה זאת. פירושה היה סתיימת המקור האחדון לאשגת צרכי אוכל. מישחו משתדל להוציא, כי לצד זה אין כל ערך, באשר שם יהודי לא לך בדרך ולא יחווץ פסקידין של מוות עלייו ועל משפתחו. אף על פי כן מתקבלת ההחלטה.

26

נות תלמידיות, ולמרות זה בסוף ספטמבר כבר עבר כל הקיבוץ לחווה.

המצב בצ'נטוכוב ובעירו הסבירה היה אז טוב לאין ערוך מאשר בגיטו וארשא. כאן עוד אפשר היה להשיג צרכיו אוכל. בחויות טורפות התגלו הווארשיים על האוכל בזיללים כמוות עצומות של דיסחה ותפוחי אדמה, תמהונם הadol של החברים המוקומיים שלא יכולו לתאר לעצם מה גודל הרעב בווארשה. חישמהר צברו כולם כוחות חדשים ואף מצב הרוח נשתר. כטוריפים שנבו, צעקו ורדנו על פני השדות, הגנים והחוישה. חופש התנועה היה משפר.

מיד עם בואנו אנו מתחילה בהוצאות תפוחי האדמה שנזרעו באביב. נאספו כ-70 מטר, מוה השארנו כ-12 מטר לזרעה. כן אוספים אנו ירקות מהגן ופירות. התבואה לא נורעה לפניכן, ואולם בסתיו החלתנו לחרוש את השדות ולהכין לזרעה. יוסף עושה מאיצים להשיג את הכספי לקנית סוס ומהרשה. — עם החורף נפסקות כל העבודות בשדה ובגן.

אחרי כמה חודשים מגיעות הידיעות מברית המועצה עצמה, ממיןסק ומערים אחרות. בכל המקומות האלה נרצו אלפי ורבות יהודים מיד עם כניסה הגרמנים. אשר ירו באוכלוסייה האזרחית והרגו בה בל רחמים. היהודים בווארשא היו נאנחים אנחות כבדות בשומם כל אלה. הגיטו בווארשה דמה לעומם לגניען ממש... הגרמנים לא נראו כמעט בתחומי הגיטו. בכל הכנסות אליו היו תלויות מודעות גדולות המכירות על מגיפות ואסרו על החיל הגרמני להיכנס לגיטו בלי רשות מיוחד.

bijoli, לרجل המצב בחזיות שפיזר את שארית התקאות לבואם של הסובייטים, חורה ההנאה לתוכנית ההעbara של קיבוץ "מעפילים" מווארשה לחווה בויאקי. יוסף וצבי בראנדס מזיאקי משיגים רשות נסעה מווארשה לצ'נטוכוב (מסיבת מלחלה, כביבול) ואתם נסעים אגסים להלוך וחזרה, וכך מעבירים כל שבוע 4 חביבם. ההעbara הייתה קשורה בכל מקום בבדיקות וסכ"

בראשית החורף בא יוסף בהצעה חדשה של ייכון השומיי המקומי. — לעומת זאת השתפר ההנאה: ייסוד נקודת חדש בציגיטוב, בעיר. המצב הכלכלי בקיוב, "גלאז'ן" שנשאר בווארש
לבחורים היו סיכויים להשיג עבודה במפעלי אחורי צאת "מעפילים". מרבית החברים הסדרו
הברזל הגדולים "ראקוב". כן הובטה עורת ידועה
מצד ז'.מ.א.ס. של צ'ינסטוטוב במשר חודשיים
העבכנו את רוב החברים לצ'ינסטוטוב. בחווה
נסאו רק מתיימספַר לשמירה על הבהמות
והאדמות.

המחלקה הפטאטיטית
במאرس 1942, באחד הערבם, הופיע יוסף,
באורה בלתי-צפוי, בחווה בזיארין. הופיעתו עיררת
המהון וחרדה, כרגע היו מודיעין לפניכן
ה מצב הכלכלי בנקודת מוארש על ביקור מההנאה. (מרכו^{יוסלביץ'} 1) היה קשה מאד. הבחורים קיבלו
הנאה בווארש היה בונגך מתחת לבית
הראש של לאנדאו אשר ברוחב נובליפיה
היאלי היה אין ואפס. גם הבחורות שעבדו
בתו, מרגלית, הייתה חברת הקו — נפלת אחרי
ן במרד הגיטו — ואביה היה יידיד התנועות.
הדורות לעזרתו יכולת הנאה. לנצל, למורת
הפיקות הגרמנית, את הטלפון הבינלאומי שהי
במושדו ולהודיעו הודות, לפי סימנים קבועים
ראש, למרכז התנועה עיר השדה). כן הפליאה
השעה המאותרת של בואו. בשעה זאת לא היה
כל קשר בין העיירה לתהנתה-הרכבת הרחוקה

ה מצב הכלכלי בנקודת מוארש (ברחוב
בגני העירייה הרווחיו מעט מאוד. היו שביעות
בهم היה הרעב גדול אף מזה שבווארש, למרות
שמצב היהודים בעיר לא היה רע. העיר שכנה
קרוב לגבול הריך והיהודים עסקו במסחר ובabit
רחה והרווחו יפה. "לסחר" לא רצינו, ושאלת
השער קיומנו נעמדה בכל הריפות. רק הזרות
למאזינים ולעמידתו החזקה של יוסף המשכננו
בקיומו ואף התחלנו בפעולה רתבה בין הנער

הה עיקרי חרג בהרבה מהמסגרת ה „קולינגרית“. לנדרה, שעמד בראשת, התחל בפירוט מחרוזת – דינמיותשכנות. על העוריה הסור דיאלית של החברה, שיקפו בזורה נסתרת את סכוב היהודים בווארשה, כן, למשל, עי' המדור: „זורה לנפגעים במרקחה-אסון במשפחה“ הייתה סציניות התמוטטה בגייטו; מספר האנשים הנתמכים בארכות חינם ב„מטבחים העממיים“ נמסר בהשזהה לכלל האוכלוסייה; העוריה ל„פליטים“ הבלתיה את מצבם הטרagi של היהודים שגורשו בזפון פולין וגלותיהם המערביים והגיעו לווארשה בחוסריכל; המספר והדינמיות והחשובות על העוריה הרפואית הבליטה את התחלואה האומה בניטו שפשטו בו מגיפות וכור וכו'.

במשך הזמן הרחיבת המחלקה הפטאטיסטית את פעולותיה. היא אספה עדויות מפני הפליטים שהגיעו ממחוזות המזרח שנכבשו בקי"ז 1941, אשר מסרו על מעשהה הזועמה והחרג שבוצעו שם ע"י הגermen. לינדה עצמו היה עורך הרצאות פופולריות על פעולתה של ז.ט.א.ס. ההרצאות

מננה 15 ק"מ. — זה היה סיפור המשעה: בלילה הקודם הופיעו סמן לחוץ פאמטרולים חזקים של אנשי ס.ס. בגייטו וארשא. הם הילכו למקום לפיקוחות וחיפשו יהודים הרשוי מיט ברשימה שהיתה בידם. כאשר הגיעו ב Adams שchipשו אחריו, בדקו בדיקה מעולה את זהותו ואחרי כן הוציאו להחוב ושם ירו בו וחרגוו במקום. אותוليل נרצחו כ-50 איש. את המתים אסרו לקבור במשך 24 שעות. זהו „שיטת חינוך“ — אמר הקומיסאר הנאצי... למחמת היום התברר כי ההרוגים היו ברובם חברי המחלקה הפטאטיסטית של יד ז.ט.א.ס. וכן כן אנשים אחרים שהיו להם קשרים עם חוגים ידועים בצייר הפולני.

המחלקה הפטאטיסטית "שליד ז.ט.א.ס." נוסדה עוד בתחילת 1940, בראשית פיתוחם של מוסדות העוריה הסוציאלית של יהודי וארשא. תפקידה הראשון היה הנהלת החשובות והפיקוח על הסכומים שהוצעו לתמיכה לנזקקים לה ולארו חות שניתנו ב„מטבחים העממיים“. ואולם תפקידי

**"תהנות הנסוי" – מעולות ההסברה
בציבור היהודי**

חיסול ה-"חמשים" היה מאורע רב בתקופה הזמן שבין סגירת הגיטו (סתיו 1940) לבירוח הנודול אשר בסתיו 1942. נתרבר בכל חvipתו האומה ייחסם של הגרמנים לכל גסינן של הסברה ופעילות ציבורית בגיטו. הדבר מפיו אימה על הציבור וחזק את פעילותם הבוגדנית של אנשי המועצה והמשטרה, ומאריך – משמש אותה אזהרה לכל אלה שלא רצו לוותר ולהיכנע.

אתם ימים מגיע גם אריה ולנרד מוילנה. הוא מביא אותו דרכ' על השחיתות האימומות בייחורי המורה, את סיפוריו הזועה של פונאר, ועם זאת – את הכרזתו של חברינו בוילנה שעלו כבר על דרך איגון ההגנה והתחלו בפעולות הפארטיזאניות הראשונות.

בן מגיעות הידיעות הראשונות מהגעתה במחוז הוארטה, במערב פולין. התנוועה מתחילה לעלות על דרך חדשה. מתגבש הרעיון של איגון ההגנה יהודית אקטיבית. וכך ראשו באה ההסברה

היה מלוזות פנס-קסם וטאטטיסטיות. אשר עקמת הילדותה הנמקה ברעב ובמחלות עלתה ממספריהו הבישם.

הפקיד המחלקה היה לאסוף חומר על המארטירולוגיה היהודית בכיבוש הנאצי ואך לקשור קשרים עם חוגים פולניים. פעללה זאת הימה למורת רוחה של המועצה היהודית הממונה ע"י הגרמנים והאורדנארים (המשטרה היהודית) שכבר אז התרכזה בהם חלתה היישוב היהודי בווארשא. הדבר נודע לגרמנים...

בעבודת המחלקה הסטטיסטית השתתפה פעילות כמה חברינו יוסף בראשם. גם הוא היה בראשית החמשים, אך לא ישן כבר מזמן בדרכו הקבועה, בשנותיו לילה את מקום לינתו. שעות מספר אחרי החיפושים יצא יוסף את והארשה ובערב הגיע לחווה בז'ארקי. למחרת היום והודיעה לטוסיה טלפונית, כי בעיר שורר שקט. בעבר שבוע חור יוסף לווארשא.

על "מקלחות" גדולות, שלתוכן הובאו היהודים
„לפני הנפייה לארץ־ישראל“ —

יוסף קורא את המכתחבים הללו בישיבה של
באייכוח המוסדות היהודיים. באותו ישיבה מוסר
אריה וילנרג על וילנה ופונצ'רי. רוב הנוכחים
בישיבה עדין לא האמין. אף אם יש מן האמת
בסיפורים אלה — אמרו — לא יחוור הדבר
בווארשא. הרוי לא לשם כך ריכזו את כל היהודים
מהסבירות הקטנות... ואשר לדיעות מהמורח —
בעיריות הקטנות... טענו הילנו — יש לראות את הדבר על רקע
פוליטי של מלחמה אנטיבולשביסטייה. — לעומת
אללה שהשתדרו עוד לנחם ולהתגשם בתקנות
שוווא, הופיעו אנשי המועצה היהודית והאורדַּ
נארים בזורה עונית וגליה. הם אמרו, כי רק
שקר וכובע בכל הידיעות ויעצו בזורה „חברית“
לחדרל מ„הപצת שמות כונבות“ העולות להמית
אסון על הגיטו... — רק חלק קטן מהנאספים,
באייכוח ההסתדרויות החלוציות וחלק מפעלי

סיבבו לעשות כן, חזרו ונשנו המכות. סוף סוף
נפתחה הדלת ונראו בפנים גופות בני אדם
שעיניהם יצאו מחריהם וציפורנים שנגעכו
בעויה בתוכם כפות הידיים. היהודים זעקו אד
הגרמנים לאhirpo מהם. הם נאלצו להפשיט
את המתים, לחפש בגדייהם ובכל סקר גופותיהם
תשיטים וזהב. אחד היהודים סייר לחפש בגופות
הנשים ונרגג בו במקומם. הנזתרים סיימו את
המלאה. אחרי כן החזרו אותם לאחוזה וסגרו
בעדם במרתף שהיה בו כד מים וכייר להם.
אחרי כמה ימים הוציאו אותם לאוthon מלאכה.
בצאתם היו האוטומוביילים סגורים ואי אפשר היה
אף להזתר את הנמצאים בפניהם... אך חזר ונשנה
הדבר. פעם נמשכו הבדיקות של הגוף עד שעלה
מאוחרת וכוון שמזג האויר היה קר — שלחו
הגרמנים את היהודים בלווית גרמני אחד לקושש
עצים למדורה. אז נמלט בעל המכtab לתוך העיר
ואחרי שנדר כמה ימים חזר לעירנת. —
ידעעה דומה לו הגיעה מחלמנון. ההבדל היה
בכך שם לא היה מדובר על אוטומוביילים אלא

בפתחות וטופח בידו על חזזה. קופינסקי חזר
למעצתה, משקיט את הרוחות ומספר בפרט
פרטים את כל דבריו ונדרלה, איך נשבע הלה לפני
טפה בידו על חזזה...

אותו מזווה, בשינויים של זמן ומקום, חזר
בכל הערים. האציגור לא יכול להלום את הדבר,
תנן שירידימו את ערנותו באשליות והבטחות
שוווא; השלטונות האזרחיים הגרמנים שיקרו
הבטיחו חסות וdagga "מיוחדת" לכל מקום,
ולמעצחות וחוגיתן במיווחד... בינותיהם הגיעו התור
היאום והופיעו "פלוגות ההשמדה".

הקוואודינאציה החלוצית ניגשת במרץ לאיר-
ןן ההגנה לא רק בווארשא, אלא בכל ערי השדה.
בכל מקום מוקמות ועדות מושתפות של כל האיר-
וננים החלוציים שתפקידן הכנה מעשית של פלא-
נות והסברה רחבה בצייבור היהודי.

בקני התנועה ובקיבוצים בווארשה, ציוסטוכוב
ויארקי נערכות שיוחות בהשתתפות חברי ההנ-
גה המבקרים בכל המרכזים הגדולים במדינה.
בשעת קובל רט ובבירות סיסמת ההגנה. פעולה

ז. ט. א. ס. שהשתיכו לפניה המלחמה לארגוני
שמאליים, דורש הכנות ממשיות להגנה במקורה
שפועלות אלה ייעשו בווארשא. הדרישת הזאת
אינה מוצאת תומכים והאסיפה מתפורת בלי
כלום.

"הקוואודינאציה החלוצית" (ברית הארגונים
החלוציים) התחללה בהכנות עצמאיות להגנה.
יוסף איינו מוותר על פועלות ההסברה בצי-
בור. הוא יוצא לערי השדה. בין השאר מגיע
לציוסטוכוב וקורא את כל דברי העדויות באסיפה
המיוחדת של המועצה היהודית עם באירועו
ז. ט. א. ס. ההגבה הייתה אופיינית לוותר. הנאספים,
נדחים ונרעשים, החליטו לשגר משלחת
ל... נדרלה, הקומיסאר הגרמני של העיר. לה, איש
ערום ומחוסר מצפון, איש-מסחר שידע גם
להרוויה בעורת היהודים סכומי כסף ענקים,
מרגיע את הזקן קופינסקי, ראש מועצת היהודים.
שקר וכזב הדבר — הוא אומר — ואם אפילו יש
בסיפורים אלה שמן של אמרת, כאן לא יהיה
דבר זה. "כאן אני נמצא!" — קורא הוא

יהודوت זאגטמבעה היהת בתנאים טובים הרבה יותר
מתנאי החיים בגג.

רק בשנת 1942 הוכנסו יהודי בנדין לגיטו
בפרור קאמינזקה. יהודי סולונובייך לשראדול.
בערים אחרות (דומברובה, לישל) נשאר הגיטו
במקומות מושבם הקודם. ואולם ההבדל היסודי היה
במצב התזונה, שהיה טוב יותר מאשר בגג. ג.
היהודים ברייך קיבלו מנת אוכל קבועה, וקתה
רק במעט מהמנה שניתנה לאוכלוסייה האירית.
היהודים קיבלו גם מעט שמנים, חמאה ומרגריבה
בזמן שבഗג. לא ראו כבר בעין מותרות אלה. מנת
הלחם (250 גרם ליום) הייתה גדולה פי שלושה
יותר בגג. אף קיבלו היהודים ירקות ותפוחי
אדמה כמעט בלי הגבלה. מזמן לזמן קיבלו היהודים
דימ תלאשים שלפיהם אפשר היה לקנות בגדים,
נעליים וכו'. — בקיזר, היה זה — בהשוואה
לガ. ג. שבו מתו כבר מרעב אלפיים ורבעות —
מש גערען.

עוד אזכור את קאמינזקה (גיטו היהודי בנדין)
שבאתרי אליה בשנת 1943. בתחום הגיטו היו

אקרים. — מרדכי, שעלה בטנו צורורים שלושה
אכסמפלרים של הספר ורשימות רבות (עדויות
שונות, הוראות לאירגון פלוגות הגנה וכו'), צוחק
בקול רם ומניה דעתו בהצלחות.
מquiz שעתים חור השומר ופתחה בידו: "הכל
בסדר".

"הנירושים הקטנים" ברייך — מרדכי אצל מרין

התפקיד העיקרי של הביקור ברייך היה קשר
בקביעת יחסיה של התנועה וב��ברה ביציבור
בקשר עם שאלת "הגירושים הקטנים".
אותו זמן כבר התחלו ברייך לגרש
לאושבינציגים מדי שבוע בשבוע כמה עשרות
יהודים על עיריות שונות. לייחודי אסור היה
למשל, לצאת החוצה בלי מגנידוד צחוב על בגדיו,
אסור היה לו ללכת על המדרכה, אסור היה לאכול
ביצים וכו' וכו' — וכל מי שנתקפס ב"עבירה"
מסוג זה ולא נפטר בורבוקום בכופר מתאים —
הלא לגירוש. כל זה היה עוד בתקופה כאשר

וז שדות, גני ירקות, תפוחי אדמה וכו' שבעליהם האראים ישבו בעיר. היהודים לא נגעו בהם. לתמהוני הגדול. אירגון החיים בציור לא נבדל מהגייטאות ב. ג. אותן המוסדות פעלו גם כאן, החל מ„לשכת העבודה“ הגרמנית, „מחלקת ההספה“, הדואר, וגמר במוועצת היהודית שבראשה עמדת „אישיות“ מפורסמת בזאגטמפליה, „מלך היהודים“ — מוניק מרין.

מרין מונה על ידי הגרמנים לראש המוסדות „העצמאים“. היהודים עוד בשנת 1939 והישר מהר רכש לו את האמון והאהדה של אדוניו. בשנת 1941 הוא הופך למעשה לדיקטטור, שליט על חיו כל יהודי הריך. לרשותו טפסי פרטיזן שבע מרין אף לוינה ולבילין. לפניו עומדת לא רק המשטרת היהודית. אלא גם כמה פלוגות ס. ב. ומה זה מרין ל„עליה“ זו?

מיום עלייתו לשלטונו הוא מארגן מגננון תעමומי שלם העומד לרשות הגרמנים. בעורת שורה של אסיפות עממיות והרצאות „מסבירות“ להסביר לו את כוונותיו הטובות. במכח שנסלח

הוא רוכש עוד בראשית המלחמה מתגייםים לעבר דוחילפיה בגרמניה. הוא עצמו מופיע באסיפות, מסביר את כוונותיו הטובות, מופית שرك חריצות במילוי כל דרישות הגרמנים (אף לפני שהם מביעים אותו) תציג את העם היהודי מכלין. רבנים משוחדים על ידו וורכים תפילות לחיי „מלך היהודים“ — מציל ישראל. חוצפתו של מרין הגיעו לכך שאף בימי הגירושים הופיע בפני העם ודרש למלא את ה„מכסות“ שנקבעו על ידי הגרמנים. ובארגינו החנוגות לפעולותיו מצד הנער החלצי, השתREL לארגן לעומתו „חויגי נוער“ משלו (שהתרכו בהם קומץ פיליסטרים מנוגנים). מайдך הופיע לפני הנער והוכחה שחלוויות היא לא רק הליכה לארכ'-ישראל בימי שלום, אלא גם — בימי מלחמה — הליכה, בראש העם, למחנות ולגירושים...

אתם ימים מופיע מרדכי בריך. הוא עורך ביקור אצל מרין, הלה מגיב בצורה שלא פיללו לה. הוא עורך לבבונו משתאות מיוחדות, משתדל להסביר לו את כוונותיו הטובות. במכח שנסלח

כמה מהחברים, ושניהם מהם — את צבי וליפק מסונוביץ — מוסר לידי הגסטapo. כל "היחסיטים" נפסקים. מרדיי מסביר, כי אין אפשרות לארגן גגנה לפני הטיהור בתוך הציבור היהודי, ומוציא פסק דין של מוות על מרין. (הוא לא הוצא לפועל, אלא מקץ חדש מס' ספר עליידי... הגרמנים עצם שלחו את מרין באחד הגירושים לאושビינצ'ים). אך בינוויים באוטה הידיעות על הגירושים הגדולים בווארשה. מרדיי בא בקשר טלפוני עם וארשא עליידי בית ההרשות של אנדריאו. מודיעים לו על מוותו של יוסף קאפלאן ושמואל ברסלב ועל הגירושים הגדולים. הוא יוצא את הריך ובדרך לווארשה נפגש בציגטוכוב עם אריה וילנאר, שהגיע משם. ועם צבי ברנדס אריה מוסר דין ווחשבון מהגעשה בווארשה. אחרי דיון על תוכניות הפעולה, נשלח צבי ברנדס לזאגלבניה לאירגון ההגנה; התפקיד של אירגון ההכנסות בציגטוכוב הוטל על קיבוץ "מעפילים"; מרדיי ואريا חזרו לוווארשה.

בימים ההם עליידי מרדיי לחברים בחווה בווארשי, הוא מתאר את המותרות שבם כי מרין. מאכלות כאלה — כתוב מרדיי — לא טעם בווארשה אף בימי שלום במסעדות הטובות. — "המשחק הדיפלומטי" נמשך זמן רב. מרדיי מארגן בינוויים את ההגנה בתגועה ובכל אירגוני הקואורדינאנציה החלוצית וכן הוא מוסר באסיפות נגימות מטעם הקואורדינאנציה על הנעשה בגג... מסביר את עדות התגועה לגבי המוצצות והמשטרת היהודית.

היחסיטים עם מרין מתחדדים זהוויכים. מרדיי מלקווה שהלה לא ייעז לצעת בפועל נגד הנער, אך הוא טעה בחשבון זה. באחת השיחות דורש מרדיי קטיגורית שהמעצה תפסיק את עזרתה לגרמנים בгиורושים; ולא — לא יוכל עוד הנער לעבור על כך בשתיקה. מרין צוחק בקול רם: "לכך — הוא אומר — התכוונתי מזמן. יש לי دائית אודנרים ואף משטרה גרמנית העומדת לרשותי"...

ואומנם מקיים מרין את איומיו. הוא אוסר

כשתרמילייהם על גבם. הוכנסו לקריםות-בקר
ונסעו לכיוון בלתי ידוע.
ענין לובלין היה כkol אזעקה אחרונה יהודיה
הגנראל-גוברנמנט. כעבור ימים מעטים הופיעו
בגיטו הקרים מטעם השלטונות המודיעים על
הגירוש. על וארשא להיות "יוזדריין" — מודיע
עם הגרנים. — כל היהודים יוצאו מהעיר
(לאן? — לא נאמר בכרזות). כן הוכרו על פרט
הגירוש: כל אחד חייב היה לקחת אתו אוכל
ל-3 ימים וחבילות שמשקלן לא יעלה על 20
ק"ג. המתנדבים — הוכרו — יוכלו לקחת אתם
מטען כרצונם⁽¹⁾ ...

הקרו עזרה בהלה שאין לשערה. אומנם המזב
בגיטו היה כלאר-יאוש. יום יום מתו ברעב
ובמגיפות מאות אנשים. בכל זאת שום אדם לא
רצה ללכת ל"גירוש". המון עצום התאסף ברחוב
גז'יבובסקה ליד משרד הקהילה ודרש הסברות.
צירנייאקוב בא לדברים עם הקומיסאר הגרמני,
אר להה לא נתן כל תשובה. הוא הבטיח להשיג
לצ'רניאקוב קשר טלפוני עם המזכיר פראנק

51

הגירוש הגדיל מווארשא — "פרנויכטונגס
קומאגזן" (פלוגות ההשמדה)
חיטול "התמיישם", והידייעות המגיינט ממחוז
הווארטה ומשתחי הכיבוש המורחחים הטילו סערה
רוחות בגיטו הווארשי. נמשכות האסיפות של
באייכוח המפלגות השונות — ללא תוצאה.
התוועה, וכןשאר הגוף החלוציים אשר בכל
אורדינאציה, מתחילה בחכנות להגנה. האנשי
מתארגנים בפלוגות-קרב, מחלקים סכינים, פגירים
נות, נשלחים שליחים לעבר הארץ.

בקיץ 1942 נעלמת במשך שלושה ימים יתדות
לייבליין. הידיעה מגיעה לווארשה ומעוררת התרכז
שות יוצאת מגדר הרגיל. ההנחה שולחת מייד
את יuga (مكان ולוצלאבק, היה בימי המלחמה
בווילנה, ואחרי הכיבוש הגרמני חור לווארשה)
לובלין להיוודע את פרט הדברים. יuga יוצא
כארוי מהגיטו וחזור כעבור שלושה ימים בלי
כל ידיעות נוספת. הנזקרים בעיר ידעו רק
לספר, כי היהודים הובילו דרך רחובות העיר

50

מוסדות המועצה). — וכן זכה גם ה"יוזרראט"

ל"גיבור לאומי" משלו.

למחמת היום שבו הודיעו הגרמנים על הגירוש,

מויפות בגיטו פלוגות זאנדרמים, אנסי ס.ס.

וכן חטיבת אסטים ואוקראינים. הם הקיפו גוש

בנינימ, הוציאו את כל יושבי ואחרי שהללו

הוכנסו לקרונות — עזבו את שטח הגיטו. אומה

שעה הייתה התנוועה בכל הגיטו הופשית —

"המכסה" נמלאה בכל יום בקהלות מכל גוש וגוש.

האזרדנים היהודים שיתפו פעולה עם הפלוגות

הנ"ל בחירות יתר: הוציאו בכוח מהדריות את

האנשים שהסתתרו, היכו מכוח נאמנות באלוות

הגומי שבידיהם וכו'. גם באומשלאגלאץ*

התאכזרו היהודים ובפרט בבחורות שניסו להימלט

ברגע האחרון לפני הכניסה לקרונות.

בימי הגירוש הראשוניים אפשר היה להסתתר

בנקל. הגרמנים אספו מדי יום בקהלות את מספר

האלפים הדרושים ולא היפשו במילוי. המצב נש-

נה אחריו ימים מספר. היהודים התחלו להסתתר

* מקום הריכוז והחינוי.

במרחפים, בעליות-ג'ג ובכל שאר מקומות-istrator
ומחברוא. כך התחלו להמציא תחובות שונות.
כברו, למשל, לרובע השומם, לדירות הריקות
שמהן גורשו כבר התושבים. גם זה לא עיר:
הגרמנים ערכו חיפושים פעמי שניות. התחליל ציד
אנשים מאורגן שארך עד מחצית ספטמבר בו
הודיעו הגרמנים רשנית על הפסקת הגירוש.
בגיטו נותרו כ-70 אלף איש...

הגרמנים בוצעו ע"י ארגון מיוחד שהתקלינים
הגרמנים עצם קראו לו בשם "פלוגות ההשמדה".
הרשטו עמדו, כאמור, פלוגות מיוחדות של
זאנדרמים ואנשי ס.ס. וכן פלוגות ס.ס. מליטה
ואסטה ואוקראינים.

ארגון זה לא היה תליי בשום שלטון גרמני
או רוחני מקומי ואף לא בשלטון צבאיים. לעיתים
התנגדו חוגי התעשייה, ו אף תעשיית המלחמה
הגרמנית, לגירוש פועלים היהודים שעבדו ו אף
ニיהלו בתמי הרשות שלמים. ולא עלתה בידם.
ערים שלמות נשמה, שכונות תעשייתיות נהרסו,
אך הגירושים לא פסקו. מעולם לא חסרו קרונות

וקטרים להסתת מילוּינִים למחנות ההשמדה. למרות שהורגש מהסור עצום בהם והגרמנים ניהלו תעמולה רבה לשיכלול העבודה בראש הרכבות („רַדְרַדְ מִיסְן רָזְלֶן פֵּרְ דָּן זִיגְ“ — „הגל-גלים מוכרים להסתובב למען הנצחון“ — היו מקרים).

בשבוע הגירושים האחוריים בשלזה עילית דרש בעל-תעשייה אחד, רוזנער (מנhalb המפעלים של הספקת בגדים לצבא, שעבדו בהם אלף יהודים), שלא יגרשו את פועליו. מפקד הגסטאף, דרייאר, ענה לו: „די זאכָה דָּר אָסְזִידְלָונְגְ פֿוֹן יַדְוָן אִיסְט אַיְין שְׁטָאַטְסּוּיכְטִינְגְ פּוֹלִיטִישֶׁר אַקְטַ“ — „ענין הגירוש של היהודים הוא בעל ערך מדיני-פוליטי“, אין כאן לקחת בחשבון כל גימוקים אחרים.

פלוגות ההשמדה היו מופיעות לפטע ותנווער-תיהן היו שמורות בסודי סודות. כל פעולותיהן נעשו לפי התוכנית והפקודות שבאו במישרין מברלין, מהימלר. הם הקיפו, על רוב בלילות, עיריות שלימונות, הוציאו במשך שעות ספורות

את כל התושבים תוך מכוח אכזריות, מהן נפלו רבים עד לפני שנכנסו לקרונות. את ההרגמים הכניסו עם החיים לקרוןות שיצאו בדרך בשירות האוקראינים שישבו בפתחים ועל הגגות. אלה שברחו ממחנות המוות סיפרו שלא פעם חונכו האוקראינים יחד עם היהודים לתאי הגזים והושמדו אף הם.

הפעולה העיקרית של פלוגות ההשמדה בשטחי הגנראל-גוברנמנט הייתה בחודשים מרץ-אוקטובר 1942. בחודשים אלה הושמדו מעלה מ-90% של היהודי היג. ג.

מותם של יוסף ושמואל — צוואתו של יוסף עם התחלת הגירוש מתרכו אקטיב התנועה בבית החירות של לאנדאג, אשר ברוחם נובוט ליפיה. שם ישבה כבר לבני כו' ההנתגה. כל החברים מקבלים הוראות מפורחות — איך להתייגד בשעת הגירוש. בימים אלה מארגן יוסף קאפלאן „יצור“ של תעודות-עובדת גרמניות (עם חותמת של הגסטאפו או „ריסטונגס-

אותו בדרך לאחד השערים אשר ברחוב דזילנבה והרגו ברב מקומות. מותו של יוסף, אף על פי שהירע בעצם ימי היגרוש, עורר התרגשות גדולה בגייטו, בנוער ואך בזיכרון הבוגרים. אחד מראשי הציבור מפלני המלחמה אמר: «יהודי גדול נפל». התנוועה עורכת לויה. בבית הקברות מתאסף המון רב, אנשי משכבות שונות — נוער, מבוגרים ווקנים. ימים מספר לפני מותו של יוסף את מכתבו האחרון לקיבוץ «מעפילים» בציגנסטקוב, שהוא כען צוואה. «אל תאמין עוד לנגרנים!» — כתב יוסף — «הם מנצלים את היצרים הפלאיים ביותר שבבע האדם. כל סייפוריהם והבטחותיהם אינם אלא שקר ומרמה, ותפקידם — להשלות אותנו ולהשמדנו כליל!».

הקץ הէע על קיומנו — כתב יוסף. ואולם — הוא הוסיף — «אם בגור עליינו למות, גמורתנא בכבוד. התנגדו בכוח ובכל מקום לגורנים. אל תלכו לקרונות!...»

אליה היו המלים האחרונות של יוסף. בסוף

קומהנדו^{*}). את הנירות מקבלים כל פעילי ההגנה בתוך הקואורדיינציה ואף מוחזקה לה. בימים הראשונים של ספטמבר נתפסו לפני תחנת הרכבת לאוטובוזק עשרה חברים שהראו בשעת הבדיקה דזוקומנטים חשודים. אחד הKirah של שעתיים נתגלה הכל — הנתקפים הוזאו מיד להורג. לפניו כו השטדלן הגרמני להציג מהם אינפורמציה בביטחון להוציא אותם לחופשי אם יגלו את האיש שהכנין להם את הנירות. אחד מהחברה, ז. נפתח וגילתה את שמו וכתוותו של יוסף. יוסף נאסר והוזא עלייו פסק דין של מוות. הדבר היה בעצם ימי היגרוש והגרמנים נוהגים היו לשלח את כל הנידונים יחד עם המגורשים, לקרים. — ההנחה עשוה מאמצים על-אנושיים להוציא את יוסף מידי הגסטאפו. הכל והכן כבר לביריה בשעה ש يوسف הגיע לאומשלאג פלאץ. אך התוכנית נכשלה. הוזנדארם, שהוביל את יוסף מבית הכלא המפוארם „פאביאק“, הכנס

* מלחמת העולם.

נעשית ברורה בהחלטת וכל פעולותיה ישירות ומכוננות למטרה אחת בלבד: הסברה באכזרות על כוונות הגרמנים תוך אירגון פלוגות ההגנה שתפקידן יצא לקרב עם הגרמנים.

מיד אחרי מותו של יוסף יוצא כרוו אל הציבור היהודי הקורא לא לסתת לגורוש, כי הגירוש — פירשו מותו. כן מופיעים כרוזים קטנים עם תיאורי הזועמה מפני הנמלטים מטרבי לאנאה. התגובה של הרחוב היא הפעלה מהמון קורע את הכרזות המודבקים על הקירות ומקלל את חברי האסתריות שמשיעיהם מימיים בכיכול שואף על הגיטו. את הלרדרחות הווה מנצלים האודנרים המסתירים את הציבורanganii הסתדרות הלחומת. הם מצדם מתחשים וזה בואה ב-ההפקת מסטר המשפחות הדרושים לגרמנים. כמה מהם מקבלים אפילו אותן-הצטיניות מיוחדת הידיים הגרמניים על חrizותם. ההגנה מחליטה לצאת בכוח נגד המשטרה היהודית. מוצא פסק דין של מוות על מפקדה, מנDEL ליקין. הוא בוצע על ידי אליו רוזנסקי, חבר צער של התנועה

בכל לבו לעובדות התנועה, וביחד הצטיין באירן גאון הפעולה החינוכית בין הנוער. בשנת 1940 ריכז את הסמינריון החינוכי בווארשה ועבד, מטעם התנועה, במחלת-התרבות שע"ז.ט.א.ס. באירגון "בתיה הספר הגשיים". — בשנים 1940-41 ביקר מטעם ההגנה בעיר רבות — בראדום, קראקוב וכו'.

זמן קצר לפני מותו הופיע שמואל באסיפה של הקואורדינציה עם בא"כות מוסדות יהודים שונים בדרישה תקיפה להתנגדות בכלות, — אף באין עדיין נשך חמ. — לכל נסיוں של גירוש. נאמן לתביעה זו נפל שמואל, ראשון בווארשה, עם סכין ביד.

הפעולות הראשונות של ההסתדרות הלאומית

עם מותו של יוסף עוללה התנועה על דרך חדשה. בראשה ניצבים מרדכי ואליה. אומנם, עדמת התנועה הייתה גם קודט-לכנן קיזונית לעומת כל שאר ההסתדרויות, אך מעתה היא

קשה היגיון גדלים מיום ליום. הגermenies
מציאים או תחבולה שטנית. הם מודיעים, כי
באומשLAGELAZ' יהולקו חינם לכל אחד 3 ק"ג
לחם וק"ג אחד ריבת. לעומת זאת הימים מופיעים
במקומות אלפיים רביים. הגermenies מקטינים את המנה
ל-2 ק"ג לחם וחצי ק"ג ריבת. אחריו כן לק"ג אחד
לחם ורבע ק"ג ריבת — למרות זאת מופיעים
ימים יום אלפיים. האנשים מופיעים בכיכר, לוקחים
את מנთם ואחריו כן משתדלים להתחמק ולהביא
את הלוחם למשפחותיהם הגוועות ברעב. בפרט
הצטינו בכך הילדים שהופיעו בהמניהם לקבל
את הלוחם והשתדלו אחריו כן לבורוח דרך כל
חוֹר שבגדר. רבים מהם נחרגו בוירטוקום. כי
הגרמנים ירו, ככל מי שהתקרב לגדר. ובכל זאת
ניסו רבים מחדש את מזלם. הלחם היה יקר
מהחייבים.

בכל יום הגיעו לגיטו פלייטים מבין המגורר-
שים — הם קפצו מהקרונות בשעת הנסעה. היו
גם שעלה בידים לברוח מטרבליאנקה עצמה. הללו
סיפרו על מעשיהוועה שהקיפו את הדם בלבבות

(התנקשות לא הצלחה בשלימתה — ולמעשה רק נפצע קשה בפניה). מיד אחרי כן מוצא פסק
דין של מוות על אחד האורדנרים שהצטין
במיוחד בגירוש. הלה נתלה על אחד מעמודי
ההשמד ברוחב. האורדנרים נרתעים במקצת ואף
הציבור קולט לתוכו יותר וייתר את התיאורים
מחנות המוות. אותו זמן מחליטה ההסתדרות
להזמתה לשלה אש בכל בתיה היהודיים המגורשים,
כדי שרכווש היהודי לא יפול בידי הגermenies,
שהיו מופיעים אחורי היגיון באוטומוביילים ומע-
טיסים עליהם בחוסר בושה כל דבר בעל ערך.
ים של להבות מציף את העיר ביום ובלילה ואה
זה מפריע לגרמנים בפעולות הגירוש. לילה אחד
נשמעות תרועות אוזקה — חיל המתופת הסובייטי
מתakin את העיר. הבהוראים יוצאים בחפazon לרוחבו
ומעליהם באש שורה של בתים. בחוץ אור כבצורה
יום. הרוסים מפיצים בתיהם חרשות ומטרות
צבאיות. פיציות נפולות במרקחה בתוך תחומי
הגיטו (ברוחבות וולינסקה וואמנהוף), אך לא
נפגע איש.

הבראה אחת מ„דרור“, בתוך שק של תפוחי אדמה בשק 6–7 רימונגים, רובם מתוצרת פולנית, אך יש גם כמה ישנים, מלפני המלחמה הקודמת (צרכתיים עם מצחמים גרמניים). כל זה בקנה בכספי תועפות למטרות שערף הנשק הוא מפוקפק. הסוחרים בנשק בשוק השחור הם מיניהם טיפוסים חשודים מהעולם התהממוני שכרכחים לפעמים لكنנות כלים חסרי ערך, באים שם לא יקנו כל מה שבידם, ימסרו את הקוגנים לידי האסטאפר. אחרי ריכוז שארית הפליטה בגיטו הקטן באה סטאבייזציה ידועה בחום. רוב תושבי הגיטו עוברים בbatis מלאכה גדולים לבגדים, נעלים וمبرשות, מייעוטם יוצאים מדי יום לעבודות מחוץ לגיטו. — פלוגות ההשמדה יוצאות לעיר השדה להמשיך במלאתן.

הגירוש מツ'גטוכוב והסביבה אחריו וארשה בא תונן של ראותם. פיטורקוב וערים אחרות. המשך כל תקופת הגירוש עומדת ההנenga

שומעיהם. בסופו של דבר הכריזו הגרמנים על הפסקת הגירוש ורכזו את כל הנזירים בגיטו הקטן אשר בסביבות הרחובות מיליה וואנהוף, הקרוי „הදוד הגדל“ („דר גראָסַה קָסֶל“). היהודים הנזירים מזינו לפי סוגים שונים ובסוף של דבר נותרו בגיטו הקטן כ-70 אלף איש בלבד.

ההגנה לא יכלה ביום הגירוש לעשות כל נסiron של התנגדות אקטיבית. בראשיתה היה בידי חביה — אקדח אחד! כשבעיים ימים לפני הפסקת הגירוש העביר אריה וילנר, אשר נשלח על-ידי המפקדה של ההסתדרות הלוחמת לעבר האריי להשיג נשל, משלחת קטן של נשק. העבירה אותו רגינקה מגדור „מרחבה“. היא נתפסה על ידי הויאנדארמים כשבירה של עם ביצים וביניהם כמה רימונגייד. בשעת הבדיקה מסרה שקיבלה את הסל עם הביצים, בלי לדעת מה בתוכו, מגברת אחת שבקשה ממנה למסור אותו לחברת שביגטו. אין מאמינין לה ושולחים אותה יש לאומשלאגפלאז. ואולם היא מתחמקת וחזרת לגיטו. את המשלוח השני מעביר אריה עצמן, עם

יותר משהגרמנים מתראים לעצם. וモטב לנו
למות בקרב שיציל את כבודנו מאשר ליפול אחד
אחד בגירוש. במחנות או בכל מקום-סתור.

כך דיבר אריה ודבורי השאירו רושם רב.
קשה היה להתרגל למחשבה (עדין לא היו או
גירושים בסביבות צ'ינסטופובו!), שהתנוועה הולכת
בידיעים לקרה אירגון מרד שבו יפלוט כולם.
בכל זאת קיבלו הכל את דבורי והוחלט לגשת
מיד לפנולה. אריה מסר את כל ההוראות המער
שיות. ייסדנו — יחד עם עדת הבוגרים של הקן
בצ'ינסטופוב ועם הקיבוץ השני בו שתי
פלוגות — אחת של "דרור" ושנייה של "גורדר"
ニיה. — את סניף ההסתדרות היהודית הלחמה
בצ'ינסטופוב. באסיפה של בא"כ הוגפים האלה
התלנו על פרטיה החלוקה לפלוגות וכן על תוכנית
הפעולה של החסתדרות במקורה של גירוש. הוחלט
לשלה אש בשוק החדש ולפוצץ את מפעל
המתכת החשובים "ראקוב", שעמדו בהם יהודים
רבים. כבר היה בידינו חצי ק"ג של דינאמיט שהבר
אחד מקיבוצנו הוציאו בಗנבה מבית-החוותה. כן

בקשר טלפוני עם הקיבוץ בציגטוכוב ומודיעת
על המצב. הטלפון הוא בית החירות שלABI
מרגלית מגדור "הגליל", לנדוואו, וליד המכשיר
ישבה כרגיל מרום היינסדורף ולפומים גם מרדי^ץ
עצמו שקרו לו בימים ההם "מאיראן".

אריה וילנרד נשלח אז מטעם ההנהגה לציגטוכר
קוב. הוא מסר בקיבוין על הגירוש מווארש וכאן
על כל הנעשה בטראבליאנקה. הוא העמיד בפני
הקיבוץ את שאלת ההצלחה וההגנה.
התנוועה — אמר אריה — איננה מתנגדת
להצלחה. כל מי שיש לו אפשרות כלשהי להצליח
את נפשו — יכול לעשות כן. התנוועה אף תעזר
בכל אשר תוכל. אך דרכה היא דרך ההגנה. התנווע
עה איננה יכולה ואיננה רוצה להסתדר כיחיד
פלוני-אלמוני. אין היא יכולה שלא לנתקו את
כבד העם שחולל. אין היא יכולה שלא להסביר
תשובה לרצח הזקנים והילדים, לתאי הגאים
ולמתנות ההשמדה. ברור לנו — הוא הוסיף —
כי לא נוכל להחזיק מעמד זמן רב. ואולם הפעולה
הגדית שלנו תהיה חזקה, חזקה מאוד, חזקה

היה מובטח להם, כי הגermenies יכבדו את העדויות
מוסדותיהם, ואולם אנשי הגסטאפו קראו את כל
הניסיונות לעניין האומללים שגורשו כולם.
מকץ שבועיים נודע, כי הגermenies מכינים גירוש
בפיניציה. אנשי פיליציה, שקיבלו לדירותיהם את
כל הפליטים מזארקי למרות שהם עלו במספרם
על תושבי העירה, היו נאלצים לברוח אף הם.
לאן? — אין איש יודע. אך הכל בורחים —
לשודר, לנכרים, לערות. אנשי הכנסיות הסמורות
ליהם (ברונוביץ, פראלדי וכור) קיבלו תחילת את
היהודיים ואיכסנו רבים בבתיהם ואולם המצב
השתנה אחרי שהגרמנים התחלו לדון בתליה
את כל המשפה שבדירתה או בתחום משקה
נמציא היהודי. היהודים נאלצים לנוטש את הכנסיות
ולנדוד בחוסר-כל בעירות בעונת החורף (נובמבר
ברידצ'ember). מקץ שבועות מספר פורסמה הודעה
ב„קוריאר הווארשאי“ וכמו כן ב„קרראקאוואר צייר
טונג“, כי נוצר גיטו חדש בעיר ראדומסקו בשבי
היהודים במחוז (יהודי ראדומסקו הושמדו כבר
זמן) — בגיטו תינתן דירה ועובדת לכל יהודי.

הוחלט לשולח אש בכל בית ברגע שיוציאו ממנה
היהודים.
אריה הבטיח לשולח כל פעם ידיות ולהת־
קשר בכתב־סתור טלפוןונית. רצינו לנחש מתי
תתחל הפעולה במחוז צ'נסטוכוב ולהתכוון לה
כראוי. הדבר לא הצליח לדבוננו, מכמה סיבות.
ראשית, השיטה שנהגו בה בצ'נסטוכוב הייתה
שונה מהנהוג במקומות אחרים (אופייני הדבר
שבכל מקום נהגו הגרמנים בשיטה חדשה שהפּ
תיעיה את היהודים), שניית — וזה היה העיקרי —
ההגנה שלגנית למרות שפעמה בה רוח־קרב. היה
לה מעשה אופי דפניבי. האות ניתן רק במקורה
של גירוש. והזימה הייתה תמיד חמיד בידי פלוגות
ההשמדה שהיו בידיהם כל הנחותם להפתיע אותנו
ולסכל את כל תוכניותינו.

בעיריה זארקי הסמוכה לצ'נסטוכוב נודע
מועד הגירוש, ויום אחד קודם־לכן ברחו כל בני
העיריה דרך שדות ויערות לעירה השכנה,
פיליציה. מבין 3 אלפיים יהודים נשרו בגיטו רק
כ-700 — בעלי עדות־עובדת גרמניות. תללו

האמינו עד הרגע האחרון, כי אומנם מתקוונם
לירות בהם. כ-200 זקנים וילדים הובלו לגירוש,
והשאר הוכנסו בחורה לגיטו.
כאשר חזרו הפעלים מהעבודות קלטו שמועות
בעבר הארי של העיר על "מרד בגיטו", על
"גרמנים הרוגים" וכו'. לאורע היה הר גדול, כי
היה זה הנסיך הראשון להשתמש בנשך חם נגד
הגרמנים. אך האוירה בגיטו נשאה אדישה.
שהיעיו להרים את ידם, אך כל עידוד, בעל-פה
וכישון במעשה, לא בא.

קרב ה-18 ביאנואר בווארשה
בתקופה שלאחר הגירוש הגדל בווארשה התר
בצ'ר אירגון ההגנה והtagבש סופית אופיו הקרבן.
אין איש מאין יותר בקומו של "הגיטו הקטן".
הכלה ידעים שבכל רגע יכול לבוא החיסול
הגמר. והחלטה נחוצה בכל قول — להתנגד בכלות.
בתקופה זאת מתרכזים כל חברי התנועה כדי
לה משותפת ברוח מלחה 18 (עוד בימי הגירוש

יצאו אותו יום לעבודה ובידם אקדח אחד. הם
החליטו להתנגד בכוח.
בשעת המילון יצא מנדל מהشورה, ניגש אל
המפקד של הז'אנדרמים, לויינאנט רוזן, וכיוון
לראשו את האקדח. הכליל לא פעל. אז התנפלו
מנדל על הגרמני בנטולו להוציא את הנשק
שבידו. בינתיהם חשו לעורת הגרמני הז'אנדרם
שעמדו מקרוב. אחד הופל ארצה על ידי פאייה
ואולם השאר ירום בבחורים ותורגים אותם.
חברות הקיבוץ קראו אל היהודים הנאספים שיורו
שו לעזרת הבוחרים ואולם איש לא זו מקומו.
גם הגרמנים נדהמו, ואר אחרי שהבחורים שכבו
כבר מוטלים בשלהג לא צעו מקום והסתכלו
על סביבותם בתמהון ופחד. אחריכן התחלו
לירות באוויר כדי לירא את הקטל ואחד רץ
לטלפון ולהודיע למפקדה של הגסטapo בעיר על
"מרד בגיטו". בעבר רגעים מספר הופיעו אוטר
מובילים רבים עם אנשי ס.ס. הקיפו את קהל
היהודים (היו כ-700 איש), בחרו מתוכם 25 איש,
העמידו בשורה והרגו בירייה. היהודים לא

אשר עמד בקשר רק עם שלושת מפקדי החמי
שיות. מפקדי הפלוגות היו כפופים להוראות
המפקדה של ההסתדרות, אשר בראשה עמד
מרדכי. כוון שהגיטו המרכז (הרוחבות סביב
וזמנhof—מילה) היה מנוטק משלוות מתנות
בעודה קטנה יותר שהיה בחלוקתם שונים של
העיר, היה הכרח בקשר מהודך ביןיהם לבין
המרכז. את הקשר קיימו שליחים מיוחדים שעברו
מקום למקום, על פי רוב דרך עליות-הഗג אשר
בבטים ההרостиים למחצה, ולפעמים יחד עם שלוחה

הלחם שיצא יומיום מהגיטו למחנות.
המפקדה שלחה לעבר האריי שליחים מיוחדים
שקשרו קשרים עם תנועת המחרת הפולנית,
והעיקר — השיגו נשק. בא כוחה היה ארייה
ולנרג. מלבדו עוד עבר האריי, מהברינג,
טוסיה אלטמן, "טאדק" (טובה שייניגט), גדור
"תל עמל") ו"זוסיה" (אסטריד מילר, גדור
"הגיל") שיזאה אהריין תכופות עם שלוחתי
הנסיך לעיר השדה בג. ג. ואף הגעה תכופות
לריין.

77

התאפשרו כולם בבית החrosis של לאנדאו — שם
אכלו יהדיו וישנו משם יצאו להבדיק מרוזים
ולשלוח אש בbatis היהודים שגורשו. כל הקבוצות
והפלוגות מקבלות חדרים לחוד, כן גם ההנאגת.
מהכן הבגדים והמכloth הוא משותף — וכן
ה קופפה. הכל עובדים, כי חובת העבודה חלה
בגיטו הקטן על כולן.

בימים ההם רוכש אריה את המקור העיקרי
לקניית נשק ומתחילה לגייע מידי פעם בפעם
משלויח-רנשך לגיטו. לאט-לאט נעלמו בקבוקי
הקוקטאי וחותמת-הגופרית.

ההסתדרות הלוחמת איתה בתוכה את כל
אירגוני הנוער החלוציים, שהם גרעינה, ועוד
 גופים ממפלגות פועלים ציוניות ואחרות. תפקי-
דה — התנגדות בכוח הנשק לכל נסיך של
גירוש, ומלחמה hon בגרמנים והן באורדנרים
היהודים, עוזריהם השנואים, שהציבור קורא להם
„גסטאפו יהודית”.

יחידת-הקרב הקטנה הייתה ה „חמיישיה“. שלוש
חמיישות היו פלוגה, בראשה — מפקד-פלוגה,

76

חשו לעזרת השוטר, מרדכי נסוג והגרמנים רצוי
אחריו. ברגע האחרון בא לעזרתו קוזה (יצחא
סוקניק מגדור "כריית"). אשר הטיל בגרמנים
כמה רימונטים בונה אחר זה. השלישי התפוצץ
וקרע לגורים שני גרמנים. השאר נסוגו. מרדכי
זהר, תפס את הנשך של הגרמנים ההרוגים ונעלם
באחד השערם.

לא רחוק ממוקם הקרב, בפינת סטאבקי
ודז'יקה, נכנסו הגרמנים לבית "מחלקת ההספקה"
(לפניהם המלחמה בית ספר עמי גדול), שעבדו
בו יהודים. אחד הגרמנים תפס בקומה השלישית
שני בחורים מחברי הארגון. לאחר היאבקות
קצרה ור��ו אותו הבחורים بعد החלון. הגרמנים
שמקרה זה עורר את חמתם, הזעיקו עזורה, הקיפו
את הבית, ירו בו ממכונות ירייה ו.uf. הטילו
לתוכו רימוניים. בינותיים ברחו כל היהודים,
ובבחורים יצאו לפניו צאטם את מהסני החפצים
שנגלו מבתי היהודים והיו מרוכזים ב"מחלקת
ההספקה". קרובות דומות לאלה פרצו גם במקומות
אחרים. בשעת הכניסה לבתים או לחצרות והתקפו

ב-18 ביאנואר פרץ הקרב הראשון הראשון בגיטו.
הגרמנים נכנסו. שוב לגיטו להוציאו מתוכו 15
אלף איש ל"עבדה" למחנות. ואולם ההסתדרות
הلوוחמת כבר הייתה מוכנה. אומנם, מהן הנשך
הייה לדל יותר וכלל סך הכל 9 אקדחים וכ-20
רימוני יד, אך הרצון לצאת לקרב נגד הגרמנים
יהיה חזק במידה כזו של הווחמים לא שמו לב
לדלתות ציודם. בשעת הגירוש נכנסה פלוגת לוחר
מים, עם מרדכי בראש, לתוך שורות המגורשים.
הם היו לבושים בכובעי האורדנרים היהודיים ועל
ידים יכולו להתקרב סמוך לשורות הגרמנים.
בפינת רח' זאמנהוף נזיקה ניתן האות והלוחמים
פתחו באש. הגרמנים התפזרו בבהלה, אך אחרי
רגעים מספר חזרו עט תגבורת. בראש שלחו את
המשטרת הפולנית אשר הפעם, שלא כרגע, קיבלת
גם רובים. ניתנה פקודה לפרק את הנשך גם
מעל הפולנים. ובמקורה של התנגדות — ליריות
גם בהם. פולנים רבים ור��ו את נשך אך אחדים
נלחמו. אחד נאבק עט מרדכי שהתנפלו עליו
בידיהם לאחר שאזלה תחמושתו. כמה הגרמנים

אומנם גדול בהשוואה לכל מה שנרכש לפני כן; היו בו عشرות אקדמיים, והעיקר — רובים. ואולם הוא הספיק בקושי לחלק הפלוגות המתאימות כבר מזמן. על השגת נשק לאלפיים — בגיטו היו עוד כמה רבעות יהודים — אי אפשר היה אפילו לחלום.

אחרי הפסקת הגירוש לא הופיעו עוד גרמנים בתחום הגיטו. השקט שרד בשלושה חודשיים, והסתדרות הלוחמת ניצלה יפה את הפסקת הנופש להכנותיה לקרב האחרון.

היהסם עם המחרת הפולנית
עד באביב ובקיץ 1942, לפני הגירוש הגדול מוארשא, נעשו על ידי הנהנגה מאצימים רבים קשרים קשיים עם הפרטיזאנים הפולניים. אחרי חיפושים רבים ומסוכנים מאוד מתקשרת תוסיה עם אחד „אייר“, יהודי, ש策יך להבאים ב מגע עם פלוגות הפרטיזאנים אשר בירות מיניהם דזיעצה על-יד וארשא. מיד נבחרה פלוגה ראשונה (מחברים והברות של הגדרים „תל-עלם“, מסדר

הגרמנים ברימונייד שנורקו מן המערב. הבחור רות לחמו על פי/רוב ב„בקובקים“. השתמשו גם בגרזינים קטנים שהוכנו בכוננה למטרה זאת. גרמנית רבים נפלו בקרבות אלה, ומצד הלוחמים לא היו כמעט אבדות. רק במקורה אחד, כאשר נשלה פלוגה לשחרר לוותם שנפל בידי הגרמי נים, נזרק הבקבוק בטעות על החבר והוא מת יחד עם הגרמני שגולגולתו נופצת בגרון כמה שניות אחוריין.

מפקד פלוגות הגסטאפו בטרבליאנקה, אשר נודע לו על הקרבות בגיטה, הגיע בראש חבר מרצחו לווארשה וציווה מייד לפתחה באש מכורנות ריהה על היהודים שנתפסו והובילו לאומר שלאגפלאץ. כמעט כל היהודים נהרגו בכיכר או בתרך הקرونוט ולא הגיעו כלל לטרבליאנקה, אך הגירוש נפסק.

בגיטו שורה התહבות עצומה. האופים סייפקו חינם לחם ללוחמים, אחרים הביאו בגדים, נעליהם וכל אשר להם. הכל רצוי להצרכם לשורות ההסתדרות הלוחמת, אך נשק לא היה. השלל היה

טסיה פגשה בהם בעבר האריי וכיוננה אותו מיד לקיבוץ לצ'נטוכוב. הם הגיעו לקיבוץ אחרי טילטולים רבים וקשים ובפיהם סיפור קורות הפלוגה.

ה. פארטיזאנם" שהגיעו אליהם היו חברה של אלמנטים מגוונים אשר מטעמים שונים היו מחוץ לתחומי החוק והשלטון האזרחי. היו בהם שברחו מוחבות עבודה, אחרים סתם שואפי הרפתאות. החבורה הייתה משוללת כל אופי פר ליטי ואידיאי; היה על ביתה של מחסנים ממש תיים אך לא עשתה שום פעולה פארטיזאנית ממש. היחסים בין עצם היו פרועים וכן גם יחסם לפלוגה הווארשאית. בשעת אחת הפער רוח הגרמניות בסביבה פוררה החבורה ושארית

חברינו חורה לווארה. משחתת היגרוש הגדול וההשמדה הטוטאלית, נתברר, כי אין שחר לפעלתה של פלוגות ביערות, וכובבת התקווה שהמוני העם בערים וביערות יוכלו להמשיך ולהתקיים, ואפילו בדוחק ובחרפה. מה טעם, איפוא, למלחמות של יחידים ביערות.

ובניר"). בkowski רב ציידו אותה בגדים מתאי מים, מזון וכו'. הפלוגה הוצאה מהgitו אל עבר האריי ושם עברה למיינדז'צ'ה אל אותו איזור.

אטו זמן הגיעו טסיה לצ'נטוכוב כדי לארכן מהקיבוץ פלוגה שנייה. כל חברי הקיבוץ רצו להיות בין הנבחרים, אך שם לב לקשי היעבר רה לווארה, החלתו לבחור רק את החברים בעלי מראה אריי טיפוסי. נבחרו לכתילה 6 אנשים בלבד. על מועד היציאה אמרה טסיה להודיעו לנו טלפונית, בסיסמה מיוחדת. הידיעה לא באה ובמקום הצעיר, לאחר זמן ממושך, מכתב מנולה אלסטר (גד' "מרחבה") שיצאה לערוות בפלוגה הראשונה. הידיעות היו מעורפלות: היא כתבה, כי כמה חברי ישבים עדין במיניב דז'יצה ולא יצאו לערוות, והעיקר — על יציאת הפלוגה השנייה אין לפי שעיה לדבר. יש לחכום. ביגתים התחל בווארה היגרוש. נתק החק שר עם מיינדז'צ'ה. אחרי ימים מספר חזרה לווארה שאירת הפליטה של הפלוגה הראשונה.

כשהמונע העם שלמענם נלחמים, מושמדים
והולכים?

הנסירות לצתת מהגיטאות נפסקים. רעיון
אחד ויחיד כובש את כל הלבבות בתנועה —
רעיון ההגנה. תפקידם של שליחי ההגנה בעבר
הארדי הוא מעתה — השגת נשק והברתו לגיטו.
שאלת הנשק מחריפה במיוחד אחרי הקרב של
18 ביאנואר. מצב הרוחות בגיטו משתנה. המועצה
היהודית מפסידה את שאירית השפעתה, האורדנַץ
רים נעלמו מהאפקט, בפרט אחרי שהוצא פסקידין
של מוות על עוד כמה מחבריהם (הם נשפכו חיים
בדרכם, עליידי צורו "בקבוקים" שהוטל פנימה,
בשעת אחת הסעודות שהיה נוהגים לערוך תכור
פוחת). מופיעות אפשרויות להרחבת במידה ניכרת
את שורות הסתדרות הלוחמת; שליחי ההס-
תרות הלוחמת בעבר הארדי מnzלים את ההד
החוק שעוררו קרבות יאנואר ב齊יבור הפולני,
וקשרים קשורים עם חנוכת המחתרת הפולנית.
הלו מלאים הערכה למששי היהודים בגיטו
ואולם רחוקים מלהגייש עורה ממשית. האדונים

מהמחנה של שיקורסקי מסתפים בהגתה...
תוכניות להגנת הגיטו, שקציניהם מעבים אותו
בירושם בעבר הארדי. רק אחרי כן התברר, כי
היו להם הוראות ברורות מטעם מפקחתם לבלי
لتת נשק ליהודים. אנשי פ.פ.ר. הוציאו רצון
טוב יותר, אך אותה שעה (ראשית 1943) עדין
היה כוחם קטן מאד. רוב פלוגותיהם פעלו על
דעת עצמן במחוזות קילצהראדום ולובלין.
טיסמתם הראשית הייתה: "את הנשק להציג —
אצל האויב!" דבר זה היה קשה גם לפולנים. אף
שהללו פעלו בשטחים נרחבים ויכלו לבוא בגע
של קרב עם קבוצות-משטרת קטנות שבכפרים
ולפרק את נשקן; בשבילנו — כמעט בלתי
אפשרי.

בעיית הנשק

ההיגיון הראשון ונעד לחיסולו הגם של
גיטו וארשה באפריל 1943 נזומה בעית השגת
הנשק לציר ולמהות חייהם של אנשי ההגנה.
הדרך הייחידה להשגת הנשק הוליכה לשוק הנשק.
אפשרי.

מלפנֵי מלחמה זו או מימי המלחמה בין פולין
לגרמניה.

הרימונטים היו ברובם מוצרת פולנית (עם
קיית), כמו כן מימי המלחמה העולמית הקודמת
(эрפטיטים וביעלי מצחיתים גרמניים). אך היו גם
ריםונטים רוסיים וגרמניים מהזמנים האחרוניים.
הם היו בעלי איכות חזודה ביותר. מכוח
העלון החלודת, אך הגרווע ביוטר: לא היתה כל
אפשרות לבדוק את פעולתם. וזה משתני סיבות:
א. בחינת החסכון — חבל היה על הרימון! וויתר
משקבע כאן הכסף, קבעו הקשיים הבלתיירגילים
בהתשגת הרימונטים; ב. לא היתה כל אפשרות
לבזוק את פועלות הרימונטים. הם נקבעו על-פיירוב
בודדים, לכל היוטר שנאים-שלושה מאות מוצרת.
בחינת האחד לא העידה כלל על טיב השאר.
ב-1943, אחרי הפעולה הראשונה של התגוננות
גייטו וארשה, באה המפקודה לכל מסקנה, שיש
הכרה כייזור עצמי של ריםונטים. כבר בפברואר
אותה שנה עובדים שני בתיאחרות קטנים כייזור
ריםונטים בשלוש משמרות. כן הוקמה על-ידם

שקב בעבר האריי. שם יכולו להציג כלים מכל
המינים והסוגים. כמו כן, بعد כל כל היה משלמים
כספיות. האקדחים והרימונטים, בלי הבדל
טיב ואיכות, היו נחטפים, בלי לעמוד על המקה,
על-ידי שליחי הארגון היהודי בלחם שעבר
האריי.

עם ייסוד הארגון היהודי הלוחם נעשים
מאמצים על-ידי אריה וילנר (יורק), שנשלחה
מטעם המפקדה והשיג מיידי המחתרת הפולנית
כמות ידועה של נשק, הדרושה למטרות הגנה
בגיטו וארשה. כמה מן הפגישות שהו לו ל יורק
עם באירכה תנוגות המחתרת נסתימו בהבטחה,
בדחיה ז מגנית לבסוף בנימוק הידוע: "אין בידנו
די נשק בשבייל אנשיינו שלנו..."

קנית הנשק היתה קשורה בסכומים ענקים,
שלא היו בידי מפקדת הארגון. על-כן החלטה
להשיג את הסכומים הדרושים מיידי יהודים אמריקאים
דימ. אם הכסף לא היה ניתן ברכzon, היה נגבה
באונס.

הנשק הנרכש היה ברובו ממחסנים חשאים

—8 דקוט. בצוותו החיצונית ובמבנהו פרט
למצת, לא נפל הרימון מהרימון הגרמני. לא מעט
צורות גרמה לנו המצאת המרכובות הכלימית, יותר
מזו רכישת הכימייקלים הארכחים להרכבתה.
שני בתתי-החותמת הפיקו תוצאת יומית של 50
יחידה. המיסיד והמנהל של בתיה-חותמת וגם
של המחלקה לתיקון נשק — היה קוזט. יצחק
טוקניק (קיבוץ "מעפליים"). עברו בהם אנשי
הארגון היהודי הלחותם. העברות נעשתה בלי^ב
הפסקה, בחסותו שמר לוחמים מבחוץ, אשר עקרו
אתרי התגנעה מסביב. תחילת חופה שיטת ייצור
הרימונים בציגסטוכוב את זו שבוואראטה. רק
אתרכיך, מהוסר יכולת טכנית לייצור מוגבר (חס'
רו מחרשות. — בזמן הראשון היו מייצרים את
הרימונים בתתי-חותמת גרמנית, מקום שם עבדו
יהודים. עברו הבתוריות לשיטה אחרת. ותיא —
יציקת הראשים מאלומיניום, בתוספת עשרה אחור
זים תערובת של חומרים אחרים. היציקה נעשתה
בתנאים פרימיטיביים בכליזיציה קטן, שמאחזרו
באחד מבתי-היציקה במנהה; הלחמה — על-

מחלקה לתיקון נשק, בה היו מתקנים אקדמיים
בעלי-קפיצים חלשים ובשעת הצורך אפילו נקרים.
לכד נדרשה בקיות גודלה במקצוע החרות.
תוקנו שם לא מעט אקדמיים, שקדומים לנו לא היו
כל ראיים לשימוש.
הנסיגות שנעשו בייצור עצמי של אקדמיים לא
הצליחו בשל מחסור במחרות ובחומר הגלמי
הdrosh.

שיטת הייצור של הרימונים הייתה מיסדת
על חריטת הראשים באורך של 75 מ"מ, בקוטר
של 50 מ"מ. החל בעומק של 30 מ"מ וברוחב
של 23 מ"מ. היה נקודת בחרטה. את תחתית
החלל היה מרחיבים בסכין מיוחדת בחרטה.
כדי שאפשר יהיה לשים את המרכובות הכלימית.
הברגה נעשתה מחוץ לחלל והראש היה מוכן.
אתרי שהיו מלאים את הפנים בתרכובות הכלימית.
היו מבריגים גליל-עץ באורך של 30 ס"מ, שדרכו
הshall לו פטיל שקצחו היה טבול בגופيتها. רימון
זה היה מציתים על-ידי שיפשו בקופסת-גפרורים.
מההצתה עד להתפוצצות הרימון היו עוברות

לניתה. תקופה זו רקו רימון פולני וגרמני ואחר כר את הרימון מتوزרת הגיטו. נדרה מיטס מעוצמת התפוצצות של הרימון שלנו הומינו באירועה המחרת הפולנית 150 רימונים (אגב, את ההזמנה לא הוציאו לפועל מסיבות שונות).

החסרון היהודי של הרימון היה במקלו. הוא היה כבד במקצת משקל הרימוניים מסווגים אחד-רין. למניעת החלודה, היו הראשיים נצבעים באכע לאפה שchorotte.

האקדחים שנ��נו בסוף 1942 על ידי הארגון היו ממש ארכיון של כל מיני כלים ישנים. "קולט", בעלי הקנה הארוך; אקדחים שקראנו להם "עניקה", בעלי קלילבר 12 מ"מ, שהחותמת כבר נמחקה מהם מרוב שנים. דרישת האקדחים הייתה מלאוה רעש גדול, יותר מרعش הירייה של הרובה. השגת תוספת כדורים מעל לחמשה, שהיו נמכרים יחד עם האקדח, לא הייתה בגדר האפשר. לא היו גם נאגניים רוסיים. "קובבויים" בעלי קלילבר 5.75 מ"מ. התאימו להם רק כדורים בעלי תרמילים ארוכים, שהקלע מכוסה בתוכם. גם

ידי מכשיר אוטוגני, שנמצא גם הוא בבית המלאכה. עביה רצינית מיתה ההברגה בפנים החילל להכנת גליל-העץ, משום שהוחמר המוץ היה לעתים מכופת מתבקע. לבסוף הוכנו מברגים אלסטיים שהתחאמו להברגה באולםינוות הנטה בקלות להתפרק. שונה במקצת היה גם המצת הפרימייבי. בקצת הפתיל, שעבר לארכו של הרימון, היו מחוברים שלושה גפרורים, כדי שהחוצה בלטו רק ראשי הגופרית. תחילתה, כדי למנוע את הריבת הראשים, היו קשורים אותם בסמרtot ואלו אחר-כך התאימו מיכסה-העץ, שהיה נסגר הרטמיה ושומר על הגפרורים מפני רטבות. הרימוניים היו מוצאים על ידי שיפשו.

מבחינה חיצונית דמו הרימוניים מן התוצרת העצמית שלהם לרימוניים מהטיפוס הגרמני. אגב, גלייל-העץ ברימוניים שלנו היו ממוקר גרמני. האגשים שעמדו בסדרנות לחרטוטריץ לקחו או רם במשיכה בשביבנו.

את הרימוניים שלנו ניסו מוחץ לצ'נטוכוב בנכחות שני באי כוח של תנועה המחרת הפך

תפורה אינכוט האקדחים, שננקנו על ידי הארגון. לאקדחים הטובים ביותר נחשבו „הממלכתיים“ Wis (כך קראנו להם) בעלי קליבר 9 מ"מ וכן is הפולני. לא מעט גרמה לשיפור אינכוט הנשק, המחלקה, שהיתה אחראית למחסני הנשק של הארגון. כל כלי חדש, שוזבא לגיטו, נבדק בה בדיקה יסודית.

בחודשים האחרונים לפני המרד התחלו להיעלט הכלים הראשוניים של ההגנה: ה-„בקבור קים“ המפורטים עם קוקטיאל. כן גם הבקבוקים ה„יבשים“ עם ליזול, גרוזינים, מזותת ברול וכו'. הם מוצנעים באצטבותות מיוחדת במחסנים אשר בbonekrim. הבחורים אומרים בגאוות: „המוניין שלנו... ייחד אתם שמורות מוכנות שוננות לויוצר אקדחים (היה ביניהם „עפרון נצחי“ שלא היה אלא אקדח לקליעה אחת). כל התוכניות לא הוציאו לפועל מלחמת הקשיים הטכניים. אך איש לא שם לב אליהם. הכל מפניהם ראשיהם לעבר האצטבותות שעלייהן היו מונחים בשורות מרימות Wis.«

בשבילם אי-אפשר היה להציג תוספת כדרורים. האקדחים „ואלטר“ היו מסווג יישן, קליבר 7.65 מ"מ, מימי המלחמה העולמית הקודמת. מסווג זה היו גם כמה כלים חדשים „של נשים“, מצופים ניקל, בעלי קליבר 6.35 מ"מ. לאלה הייתה מעלה חשובה — אפשר היה להחבראים על נקלה.

במקרים יוצאים מן הכלל היו גם מטיפוס „שטייר“ קל 9 מ"מ. לרוב היו האקדחים בעלי קווטר קטן. A. F. 6.35 מ"מ. מאותו הטיפוס היו כמה בעלי קליבר 7.65 מ"מ וכן מתחזרת Bayerische Waffen und Munitionswerke ועוד היו כלים „Astra“, ספרדיים, קליבר 6.35 בלגיים, אונגרריים בעלי קווטר 7.65 ואחרים.

כל האוסף הזה היה בעל ערך שימושי רע מאוד. כמעט שלא היה בנמצא אקדח שפלט כדורי רים בשעת הפעולה הנסונית. לא אחת קרה, שאחרי הירייה היה הקלע בתקע בקנה. סיבת הד-בר היו הבדורים השונים, וכן המסלול המוקולקל של קנה האקדח.

בתקופה מאוחרת יותר, בפברואר 1943, הש-

האיטלקי שפורך מזינים בחזיות המורה. בשעת שובם הביתה מסרו התלמידים את כל הנשך שנשאר אצל תמותת חזי כיכר לחם. קנוווע מידיהם כל מני פרחים בתהנות הרכבה ואלה מכרוו אחדרי כרך ליהודיים במחירים אגדתיים.

האקדחים Wis נגנבו מהמחסנים תלמידים חלקים והורכבו מחדש במחלקה. בעיקר הביאו את החלקים ל„שוקי“ נשים פולניות, שעבדו בבתי הרווחת גרמניות ליוון. הן היו מוכרות אותו ברוחחים ניכרים. אך הרוחחים הגדולים ביותר נפרדו בידי המתווכים, שקיימו קשר בלתי-אמצעי עם הלוקחות היהודים.

באי-הគות החשובים ביותר של הארגון היה דיב הלוחם בעבר הארי היינריך יורק (אריה וילנאר), טוסיה אלטמן וטאדק (טובה שיינגורט) וכן „זוסיה“ (אסטריד מילר).

בקשר למסחר בנשך היו הלשנות ומאסרים רבים. במאرس 1943 נאסר יורק (בארכו הראשי של הארגון בעבר הארי). הוא נאסר על ידי ביתו. הבית הוקף על ידי אנשי גסטפו, לובשי

רכישת נשך בעבר הארי הייתה כרוכה בבער-יות קשות ביצור. המסחר בנשך, שבו הרווחו סכומים ענקיים, היה מושך את האלמנטים האגרר-עים ביצור, כגון גנבים, שודדים ו„אחים“ שוגדים. שריח הגופרית לא היה זר להם גם לפני המלחמה. לא אחת קרה שסוחרי הנשך באו-בידים ריקות והיו מציעים למכירה אקוודיז-הפתוחה את המסר-בים لكنותם היו מוסרים בידי הגורמים, או שאיממו עליהם העמדה לcker. אסור היה לסרב. והעיקר שהייה זה המקור היחיד להספקת נשך בשביבנו.

הסוחרים, בבעותם בביבוקש הרוב לנשך, הפקיעו את המחרים בלי גבול. למשל, بعد אקדח בעל קאליבר קטן דרשו מ-2000 עד 3000 זהב. בעוד אקדח בעל קאליבר גדול יותר דרשו 4000 זהב. האקדחים ה„מלכתיים“ מחרם היה יקר עוד יותר. כל כדור עליה 25 זהב. וכך על פי כן היה כל כלי נחטף על ידי שליחי הארגון בלי לזכור על המיקת.

הנחש הטוב ביותר הוועג מהגדודים של הצבא

תחת משמר חזק של לוחמים, מווינים באקדחים ורימונים, שקיבלו פקודה לפתח באש על גורמים שיתקרבו למקום מתחאו. החיפושים אחורי אריה נמשכו כמה ימים, אך לשווה, והשלטונות היו נאלצים להפסיקם.

למרות מצבי-בריאתו הרופף והסכנה לחייו מחמת הפולאדיות שלו — לא הפסיק אריה מלא את תפקידו.

הגיטו ערב החיסול — "קרב העיתונים"
פעולות ההגנה של ההסתדרות הלחומת ביאנואר 1943 משנה את הלך הרוחות בגיטו. מכונת השלטון ה-"עצמאית" (המועצת והממשלה היהודית) שותקה כליל. המועצת אינה קיימת מעשה, אם כי בראשיות מופיעים עוד חברי. האזרנרים מפחרדים להופיע בחוזות העיר. אין איש שם לב למודעות המועצת ופקודותיה המתפרנסות עוד מזמן לזמן.

השליטן בגיטו הוא בידי ההסתדרות הלחומת. כל פקודה או מדרעה של המועצת גוררת אחירות

בגדים אゾרחים. כשיירק (אריה) רצה להיכנס לשער, ניגשו אליו אנשי גסטapo בידיהם וכך נטלו ממנו כל אפשרות להתגונן. בשעת החיה פוש נמצאו אצלו שבעה אקדחים, שקנה אותם קודם-לכן. וכן גם תוכנית הגנת הגיטו בווארשא. את האסיר הובילו למרכז הגסטפו. את האשה הארית שתיעוכה בקניית הנשק ולילוותה את יירק, שיחררו, כموון. ובזה נtagלה תפקידה האמיתית במאשרו.

קשה לתאר את כל העינויים שעינו את אריה. אחרי כמה שבועות של עינויים נושא הגרמנים מלקלל פרטיטם על האירוגן, מהסנוו ותוכננות פעולותיו מפי אריה. אז העבירוו לבית-הכלא פאבייאק. שם מצליה אריה להימלט בכוחות עצמו, בשעה שהובילוו לעבודה בקבוצת אסירים. בו ביום מופיע אריה בגיטו לשמהות ולהפתעתם הרבה של אנשי ההסתדרות היהודית הלחומת, שחשבוהו לאביה.

הוא נחלש מאוד מכל שעבר עליו וחשו לחיין. מפקחת האירוגן החביאה אותו בעיליה

לילוחיהם משטה אחד ארוץ. הלו הרים מיום ליום, משעה לשעה. — אחרים משתדלים לקדם את פני הרעה. בונים בונקרים מתחת לבתיים. היו ככלה שהגינו לשיאים בשיכול הבניה הזאת. היו בונקרים מצידים בכל טוב — החל מקרים מים ואור וגמור בראדיום, מאורותם, מחסני מכלות וכו'.

גם ההסתדרות הלוחמת בנתה בונקרים. ואור גם הם לא שימשו כממסיסטרה. בבונקרים שללה היו מחסני נשק, מקומות לבריקת כלים ותיקונים, נקודות לאימונים, תחנות עזרה ראשונה, ובזמניהם האחראונים — מקום מושבן של המפקדות האווריות והמפקדה הראשית. הבונקרים של ההסתדרות הלוחמת היו נתונים לשימורה מעולה. הקשר ביניהם, וכן גם הקשר בינהם לבין נקודות התצפית שבגבולות הגיטה היה חזק מאוד. יומם ולילה עמדו בחורים על המשמר ועקבו אחריו כל תנועה קלה של האויב. ואומנם, התתקפה הגרמנית לא הפтиעה את הלוחמים.

במאرس 1943 התחלו הגרמנים להפיץ שמר

תשובה מיידית מצד המפקודה של ההסתדרות הלוחמת. בתשובות מואזרות באור נכוון הכוונות של הגרמנים שהמורעaza המגוננת משמשת להן פה וידיים. הדברים מוצאים אוזן קשבת. ה吓ר נגדות המזווינת לנסיון האירוש ביאנוואר חותנת את הקשן הגורי שכתה עם מובל לגדודים וחיל באשליה עד רגעיו האחרונים.

אחרי קרבות יאנואר עלתה גם ההסתדרות הלוחמת על דרך המלך. כל חברה ידעו היטב שהីים הקרים יביאו את ההכרצה. הם גם ידעו, כי לא יוכל להחותי מעמד מול האויב. אבל מחשש אחת הפעימה אותן — ליפול בקרב, לנוקם את הדם היהודי שנשפך מהם בחוץ ואראשה ובכל ערי, המדינה ועירותיה במשך ארבע שנים חמימות של שלטונו התליניגם הנאצים.

הגייטו מרגש, כי הוא חי את ימי האחראונים. חלק מהנער שלא נمشך אחורי ארגון ההגנה, שאarity, "נווער הזאב מן הימים הטובים הלא", חי חיי הוללות ושיכרות שלא היו דוגמתן בישראל. רבים מוכרים את כל מה שנשאר להם ועושים

בשם הودעה רשותה (!!) — הכוונה רק לסיור מתנות עבורה חדשים בסביבות וארשה, וכל הרוצה יכול לצאת בתאנדרות". בעיתונים היו מתוארים בפרטיפריטים הסידורים בהנחות, מנות האוכל וכט' וכו'.

"קרב העיתונים" נמשך שבועות מספר. הגלו מנים השתדרו בכל האמצעים לפוג את שאירת הפליטה ולבודד את ההסתדרות הלוחמת. הם השתמשו גם במנחי העובדה הגרמאנים, שולץ, טיבנס ואחרים שהופיעו לפני פועלייהם ו"הסביר רו" גם הם את העניין. לאחר זמן נודע לנוג' כי היו הראות מיוחדות. מרוכז הגטאפו לעשויות את הגירושים בשקט. בציגוסטוקוב נפל לדנו חור של השלטונות המרוכזים לסנייפים בערים ובו הראות להרשות מגוריישים לקחת כל בית וכלי עבודה, לנוהג עמהם בנימוס וכט' וכו' — הכל כדי להשלות את הנשארים ולמנוע אותם מלתאנדר למקומות המשמדת.

אך הפעם עלו בתהו כל הממצאים הנאים. התגובה הנמרצת של ההסתדרות הלוחמת הש-

צת על שליחת 15 אלף פועלים למקומות העבודה ליד וארשה. ה"הצעות" נתקלו בגיטו ביחס עזין ביותר. הגרמנים שינו מיד את תוכן המודעות ופירסמו הודעה רשותה, כי הכוונה איננה לגירוש אלא להעברת הפועלים על משפחותיהם ומפעלייהם. הם. ההסתדרות הלוחמתagiיה מיד. היא פירסמה כרוזים לתושבי הגיטו בהם הסבירה את כוונות ה"משלוח" החדש. הכרזות הודבקו על קירות הבתים ליד המודעות של הגרמנים הקוראות לציאה. בתשובה לכך החלו הגרמנים להשתמש באמצעותם שלא השתמשו בהם עדין ביחסיהם עם היהודים. הם הציפו את הגיטו בכל מיני עיתונים שכתבו בהם כמה ממשרתייהם היהודים. בעיתונים הייתה "הסבירה" על הכוונות הטובות של השלטון הגרמני הדואג לפועלים הנחוצים למען המאמץ המלחמתי, והיתה בהם הסטה נגד ההסתדרות היהודית, "וסף של פושעים ואלמנטים בלתי אחראים העולאים להמית שואה על הציבור היהודי בגיטו" (!). אין איש חושב לערו גירוש — כתבו המגולמים — הדבר לא נזכר

לה, עשרה גרמנים נחרגו מיד והשאר נסוגו ב מהירות בלי להזכיר אש. אבדות בצד האס"ר תדרות הלחמה לא היו. בצחוריים לא נמצא כבר אפילו גרמני אחד בחוחמי הגיטו. השקט שרד גם אחרי הוצאותיהם ובלילה.

למחרת היום הועקו לווארש מה באטאליו-נים של משטרה וס. ס. מצ'ינטוכוב, ראדום, קיליצה וקרקוב. השם בבורק נשלחו להתקפה פלוגות משטרת פולנית ואוקראינית. חור המזווה מהיום הקודם בשינוי קטן — מס' הרוגים בצד האויב היה גדול בהרבה והגיע למאה וכמה עשרות. בצד הלוחמים היו פצועים מעטים. האגר-מנים נסגו גם הפעם ושאר היהם עבר בשקט. רק ביום השלישי התלקח הקרב הגדול. משעות הבוקר המוקדמות נעו בכיוון לגיטו פלוגות מובחרות של ס. ס. משטרת וואנדארמים, ערוד כיס לקרב. הם היו מצדדים בנק אוטומאי, אוטומוביילים משוריינים ואוטומוביילים של משא ומכונות ירייה כבדות עליהם. בראש ותலו טנקיים. כמה עשרות מטרים לפניה הכנסה לגיטו

103

פיעת על המהססים המעתים. לא נמצא אפילו במספר המינימלי ביותר של מתנדבים ליציאה התעולה "ההונגה" נשתקה כליל.

המרד

באפריל 1943 מתחילים הגרמנים בפעולות שהסתדרות הלחמת חיכתה להן זה כבר. אחרי שהתעמלה בכתב לא נשאה פרי, מחליטים הגרים ננים להשתמש בכוח.

יומיים לפני התחלת הפעולות ידעה על כך המפקדה של ההסתדרות הלחמת. בפקודה מיר' חדת היא נפרדה מסניפי ההסתדרות בערים אחרות, בהבטיחה שהקרב יימשך עד אחרון הלוויים.

עד ברוגע האחרון ניסו הגרמנים לבוא ב מגע עם המפקדה של ההסתדרות הלחמת בתיווכה של המועצה היהודית. גם חמרון זה עלה בתוהג. ביום ה-19 באפריל נכנות פלוגות ס. ס. ללחומי הגיטו. מיד בכניסה מקבלים הלוחמים את פניהם באש וברימוניים. ההפתעה הייתה גור

102

חמים עורכות ציד על הגermenies שנותרו בפנים
הbatisים. בערב נסקות היריות האחרונות. הנזהון
הוא מלא. בין תושבי הגיטו שהתחבאו היטב
בבונקרים ובמרחפים לא היו כמעט אבדות. וכן
בקרב הלוחמים. לעומת זאת נהרגו מעלה משש
מאות גermenies ונכבר של רב.

היום הרביעי מביא עמו שנייני בתכיסי
הגermenies. הם נמנעים מהליכנס לגיטו אך מרכזים
סביבו את התותחים האנטישואויזרים שבווארשא
(ארטילריה רגילה לאיתה בנמצא). התותחים
יראים לתוך הגיטו שבוע ימים — ללא תוצאות
גדולות.

בסוף אפריל יוצא בדים מפקד פלוגות
הגירוש בווארשה ובמקומו בא הפושע המפורטם,
איש ס. מווינה, גלוופוצ'ניק. הוא משנה מחד
את התכיס. התותחים האנטישואויזרים נשלחו
זרה לעמדותיהם. גלוופוצ'ניק השתמש בשיטה
של "איינזאץ" חזק: כוחות גדולים של ס. ס.
ולגיטו היו מקיפים גוש קטן של בניינים בכניסה
לגייטו אחרי הפצצה כבדה באש מכונות ירייה.

נשמע קול התפוצצות אדרה. הטנק הראשון
עף לחלל האויר יחד עם קבוצה חיל-הרגלים
שצעדה בעקבותיו. כעבור רגעים מספר התקרב
לכינסה הטנק השני. הוא נכנס בין הבתים ומיד
הורט בו בקוק קוקטאל. אש אוחזת בטנק
ופורצת מכל סדק ופירה שבע בלוי. שאגשו
יספיקו להיחלץ ממנו. למרות זאת מתפרק חיל
הרגלים אל שער הבתים. הלוחמים עומדים על
היהודים עזובות ועוד מועד. הלוחמים עומדים על
משמרותיהם. יד נעלמה סוגרת את השערים אחורי
הגermenies ומיד ניתך מטר רימונים על ראשי
הגermenies הנמצאים בפנים. הגermenies רצים במד-
רגות ועולים על הגגות. בהשアイים בפנים את
ההרוגים והפצועים. הם זורקים מעלייהם לא רק
את נשקם אלא גם את כובעי הפלדה ואת הנעלים
על מנת להקל על עצם את הריצה על הגות.
על הבתים שלאורך רחובות הכנסה לגייטו
נראים גermenies רבים הרצים למטרפים ושבטים
פרוע.

אחרי הוצאותיהם חදל הקרב. אך פלוגות הלו-

בתוך מי הביווב המעלים צהנה. העובדים התעלפו תכופות, והעובדת נעשהה בחילופים מוכרים. משוהוג הקשר, הוחלט להעביר תחילת שתי פלוגות בנות 40 איש כל אחת. מחברינו היו בהן — מעטים מאד, ביןיהם טסיה ודוד נובדבורסקי — הרוב נשארו עט הפלוגה השלישית, האחדרנה, שבה נשארה המפקדה על חבר מפקדי הפלוגות והלחמים המובהרים שהחליטו לצאת אחראונים ורק באין כל אפשרות אחרת. החברים בעבר האריי (ובתוכם חברינו «קז'יק») — שמתה ראתה יזר ו-«טאדק» — טוביה שייניגזט) התקשרו עם אנשי פ.פ.ר. ובଉרכותם השיגו אותו שהגיע בשעה קבוצה לפתח התעללה. 40 איש מאנשי פ.פ.ר. עם נשק ביד שמרו על הגישה לרוחבו — החברים עלו על האוטומוביילים ונסעו לזמןאנקי על-יד וארשא ומשם — ליערות.

למחרת היום שוב הגיעו האוטו לתעללה. אלה שהביאו את האוטו יורדים לתוכה — ומצאים בה את כל החברים — שנשארו אטמול בגיטו — הרוגים, פרט ליהודה ונגרובר, שהועבר

ברימונים ורימוני-אדם. אחריך ניגשו לבניינים פלוגות מיהדות של «זורה טכנית», אשר התי-קרבו לבניינים בחיפוי אש חזקה. הללו חפרו מתחת לבניינים ופוצצו אותם ב-«גרות דינאמיט». אחרי הפיצוץ התחליל ה-«איןזאץ» על הגוש השכן. האגרמנים מתקדמים לאט אך בהتمדה ומהדקים את טבעת האש סביבה הגיטו הלאום.

המצב בגיטו הולך ומחמיר. הרעב גובר בין המוני התושבים המתרכזים ברחובות מעטים. גם במחני ההסתדרות הלחמה אול המלא. פעמיים מנסים ההמוניים להתקפרץ לעבר האריי אך רובם

נחפסו על ידי הגרמנים ונחרנו. תוך קרבות מיאשים נסוגות פלוגות הלוחמים אל המרכז. המחstor בנסק מרתק-קלוע גונן את אוטותיו. לסוף מחלטה המפקדה להתקשר עם העבר האריי על ידי תעלות הביווב שמתה לגיטה. אחרי עבודה של שישה ימים בתנאים שאין לתארם הגיעו הבוחרים לモזא התעלה בעבר השני. הלוחמים עמדו בשעת העבודה כפופים (התעלות היו צרות מלאפשר לאדם לעמוד בזקיפת קומה)

לא רצו לקחת על עצם עבודה שתחייב יציאה מהגיטו ערבות הקרב. אחרי ישיבה סוערת של ההנאהת, שידעה יפה כי כל חברי התנוועת, יפלו בקרב, והוחלט לחיבב את יהודת ונגורובר למלא שליחות זו והוא יצא את הגיטו.

— ביום פרוץ המרד עזב יהודת את הבונקר ואת הארכיוון, נכנס בגנבה לגיטו הנצורה, השתרף בקרבות ונהפל בין האחראוניים.

בקרב הגיטו נפלו חיל שני האישים הרגולים של ההסתדרות הלוחמת — מרדכי אנילביץ' מפ' קד המרד, ואրית וילנרג — בא כוחה של ההסתדרות הלוחמת בעבר הארץ של וארשא. מימי מותו של יוסף קאפלאן עמדו שנים אלה בראש תנועתנו. עוד לפני הגיעו הגדול בקייז וסתו 1942. הם דרשו פועלות אקטיביות יותר ואירגן הגנה של-משם. רעינונות אלה לא היו או פופולריים בצייבור היהודי, שהשללה את עצמו כי יבלה את אובייו ("мир וועלן אין איבער לעבן") — כפי שנagara לומר בגיטו.

משנתברר, כי העם מובל להשמדה פיזית,

במצב אנוש לזרמיאנקי ומתחם כעבור יומיים. לפניו מותו הספיק יהודת לספר את קורות הפלוגה[האהרונגה](#):

למחרת צאת הפלוגות הראשונות הגיעו הארץ מנימס לבונקר הראשי של המפקדה שברחוב מליה 18 שמנוו הובילה הדרך לתעללה. הם הטילו לתוךה רימונגיידים והלוחמים התחלפו להיתנה. שמעון הילר שעמד על יד היツיאה קפץ החוצה ושני אקדחים בידיו. הוא הספיק להרוג 3 גרמנים ונפל תחת מטר יריות. אז קרא אריה וילנרג את הלחמים שיתאבדו ולא יפלו חיים בידי האויב. כמה מהם ויודעה בתוכם הפסידו דם רב כל כך שלא יכולו להרים את גנסך.

יהודת ונגורובר נתמכו בשעתו על ידי ההבראה לשומר הארכיוון של התנוועת. שביעיים לפני המרד החליטה ההנאהת לשולח את מישחו לעבר הארבי שתפקידו יהיה לשומר על כל הוצאות התנוועת ותעדות אחירות חשובות מימי המלחמות ושלטונו האימיים הגרמני. נרכש לשם זה בונקר מיוחד בעבר הארץ. כל המועמדים לתפקיד זה

הגרמני (בשנת 1941) עברה מעריך לעיר בכל שטחי הכיבוש שבמזרחה, אספה מידע על מעשה השוד והחרג של הגרמנים וקיבצת את שארית הפליטה. פעמים רבות בקרה גם בגאליציה (ומן מה ישבה בטארנוב, שנכבעה למרכז התנועה במערב גאליציה), בציגסטוכוב, בריך. לפני המרד עבדה בקביעות בשליחות התנועה בעבר האריי ונכבעה, יחד עם אריה, כנציג ההסתדרות הלוחמת כלפי המחתרת הפולנית.

חישול הגיטו בציגסטוכוב

מיום ה-5 ביאנואר, שאז נסרו שני חכמי הלאה תדרות הלוחמת בציגסטוכוב, להתגנד לגרמנים. עשתה ההסתדרות צעדים חשובים לריכישת נשק. לצרכי ההגנה נגבו גם כאן סכומים גדולים מבניין היכולות אשר שילמו מר' 15 עד 50 אלף זהובים כל אחד. תנאי החיים בגיטו צ'ינסטוכוב היו או מיוחדים במיניהם. כל השארית אורגנה במחנה עבודה ענק. היהודים היו חייכים לנצח יום יום לעבודה אל

ונוסדה ההסתדרות הלוחמת — עםדו שניהם בראש הפעולה והתמידו בה בלחת ובמסירות קנאית. כל הפעולות החשובות שהניבו יסוד להסתדרות הלוחמת בווארשא ובעיר השדה (בציגסטוכוב ובריך) — השגת הנשק, פעולות הטיהור נגד האורדנרים המכוראים, העברת הנשק ותוכניות ההגנה לעיר השדה, ואחרון אחרון — הקרב הגדול של גיטו וווארשא, כל אלה קשורין ודובקים בשמותיהם של מרדכי ואליה. הם היו נשמהה של ההסתדרות הלוחמת ונפלו, כיאה למפקדים, בראש הפלוגה האחורה של הלוחמים, שהתרנו בה פאר הנעור החלוצי בווארשא. רצח הגורל הטרagi שגם טסיה אלטמן, היהידה מהנהגת התנועה שיצאה את הגיטו, נפלה בעבר וכן קצר ביערות. פרטיו מותה אינם ידועים. מוסרים, כי נפלה במרקחה, בשעת התפוצצות של דינאמיט. מיום בזאת בשליחות התנועה מוילנה לווארשא בשנה הראשונה של המלחמה, פעלה טסיה בלי הפגזות בתנועה ומילאה בה את התפקידים האחראיים והמוסכנים ביותר. אחרי הכיבוש

החלטו בציגסטוקוב להוציא ליערות שתי פלוגות. יצאו כ-60 איש ליערות בסביבות יאנקוב וקר ניצפול. תפקידן, ליד פולטן הרגילה, היה לחיש לערות הלוחמים בשעת פעולות החיסול שהתקיינה בו הן. בימים אלה גדרה מאד הפוֹפּוֹלָרִיָּה גם הסתדרות הלוחמת בצד ים היהודי והפולני. גם הגרמנים ידעו על קיומנו ואירגנו פלוגות מיהדות („פלוגות-בזק“) שתפקידן לגלות את המתחדר בגיאתו. בפעולות אלה נעזרו הגרמנים בחבורה של בני-בליעל יהודים מהעולם התהוו, שיתפלו פעולה עם הגסטאפו והוציאו מהיהודים סכמי כסף בمعنى סחיטה ואונס. המפקדה של ההסתדרות הפלנית, פ.פ.ר. ו.פ.ס. לקחו חבל פעל בארגון סבוכי צ'ינסטוקוב שהיתה מרכזת חבורת השוב. אנשי-גסטאפו יהודים. לקברים המשותף הוכנס בקבוק סגור שבו פסק הדין וכtab-האשמה. אחדים מהטיבושים המסתכנים ביוטר לא השיגה ידנו — האסטאפו החביה אותן בעבר הארי.

במשך חדש יוני 1943 נישנו פעמיים חיפושים גדולים בגיאתו, ללא תוצאה. בפעם השלישית נכנסו הגרמנים בכוחות גדולים לגיטו בשעות

בתי הירושה שמהווים לתהומי הגיטו והזרו רק בערב. המצב הזה הקפיד מאוד על פעולות ההכנה של ההסתדרות הלוחמת. יצאו שליחים רבים לווארשה כדי להשיג נשק. רבים נפלו בידי הגסטאפו בדרך, ובכל זאת חורנו ושלחנו אחרים במקומות. כן גם השגנו נשל בשוק השחור המקומי. את הרימוניות ייצרנו בbatis מלאכה של ההסתדרות הלוחמת המוצנעים בלבונקרים. את החומר הדרוש הביאו החברים שעבדו בbatis הירושה לנשק („האסאג“). הגיענו או לשיתוף פעולה מהודק עם אנשי המחרתת סבוכתאיג' בbatis הירושה לנשק ובראש הרכבות הפלנית, פ.פ.ר. ו.פ.ס. לקחו חבל פעל בארגון סבוכי צ'ינסטוקוב שהיתה מרכזת חבורת השוב. לאחר המרד בווארשה, עם סיומו הטראיין נתברר עוד פעם (לנו לנוער החלוץ, היה דבר זה מושכל ראשון של הכרתנו הציונית) באיזו מידה חשוב „הטורף“, ושמך הגיטו היה מגיע לכדי מדדים אחרים. אילו היו לנו פלוגות רבות ביערות שיכלו לבוא לעזרת הלוחמים; ואנו

את אמותיהם לרעה. בכל זאת המשיכו החברים בפעולותיהם ועוד בראשית 1944 הגיעו לשלוט באקיה ידיעות על קיומם.

הפולנים

יחסה של האוכלוסייה הפולנית אל היהודים בוארשה ובעיר השדה השלימה את תמנת הזועמה של ימי הכיבוש הגרמני. עוד בחורף 1941/42, ביום הרעב הגדול בגטו, כאשר אלפי נפלו ברעב ובמגיפות ופערות ילידים יהודים נהרגים יומיום על ידי הגרמנים בשעה שיצאו מהגיטו ל黠קוט שאירוע תפוחרי אדמה ולחם ולהביא להורייהם הנפחים מרעב — כבר אותו חורף אי אפשר היה לעبور ברחוב הארי, מחתמת הנערבים (ואף מבוגרים ערו במלאי כה) הפולנים שהרاؤ מיד לשוטר הגרמני את היהודי, הבלתי-לגאלי. (על עבירה זו נורה היהודי לאalter או בשלה לעבוזותרכפיה). היהודים שהתחפשו כאריים והיו מחוץ לגיטו היו מהווים לחיישמר לא רק מעיני הגרמנים אלא

היום, כשהכל הגברים היו בעבודה ב„האסאג“. הם הגיעו ישר לבנקר המרכז שמןנו הסתעפו כל המנהרות לבונקרים הקטנים ולבער הארץ. רק מספר קטן של חברי ההסתדרות הלוחמת היו במקום. הם פתחו באש. אלה שלא היה נשך בדם נלחמו בידיהם ריקות. רק מעטם מאוד ניצלו דרך המנהרות והגיעו לפלוגתנו ביירות קונייצ'ר פול. לידי הגרמנים נפל כל המחסן שבבנקר המרכז. הם הוציאו ממנו את הכל ואחרי כן פוצצוהו בדינאמיט.

שלושת ימים אחריהם הופיעה הודעה בעיתון הרשמי, שבה נמסר על חיסול פלוגת ארטיזאנים יהודית גדולה „שפעלת בעורף“.

באותם הימים חוסל הגיטו, ושארית היהודים הועברת למחנה עבודה ליד בית החירות „האסאג“. מצבן של הפלוגות הפארטיזאניות ביערות קונייצ'פול ויאנוב הורע בהרבה. ראשית — אבדה משענתן העיקרית — ההסתדרות הלוחמת בגטו, עם זה כל טעם קיומן. נוסף על כך, המודדים ביערות בחוסר בגד מתחאים. רפואה ואוכל, נתנו

נקיי". צבושיםם, החיים על הפגרים, כן סגרו
הלו על הגיטו הגוטס: ארבו ליד פתיחי הגיטו
הגלוויים והסמיים, הסתכלו עוני כל עבריזושב
בגלוותם מיד, בקשרן בלשים, את קלסתראפנס
השמי. בשעת הקרב הנדול באפריל ומאי עד
פולנים רבים ליד עמדות התותחים הגרמניים
ונחנו מראות ההרס והווועה של הגיטו העולה
באש. כ-15 אלף יהודים ברחו ביום המרד, בשני
גלים גדולים, לווארשה הארית. גורלם היה טראגי
ביוותר. עשרות ומאות מהם נמסרו יומיום לדרי
הגרמנים עד אשר קטן מספרם ודל מיום
ליום.

את היחס הטוב ביותר ליהודים גילתה אינטלי-
גנציה עובדת וגם חוגים ידועים של פועלים.
שבכבוד האלה נמצאו פולנים שדאגו להבריהם
היהודים והיו ביניהם שישלמו על כך בחיהם.
ואולם כל אלה לא היו אלא טיפה בים השנאה
והשמחהילאי של האלפים והרבבות שנגנו
משדיית רכושם של המובלים לטבתה.
באביב וקץ 1942 ניסתה התגנואה לקשור

גם מעיני הפולנים שמסרו אותם לידי הגסטאפו.
כונופיות שלמות היו על שאנטאזי' ושהטו מהיהר
דים המתגוררים בתוכם מס קבוע. שעורת אלפים
היyo יכולים להסתתר בעבר האריי בווארשה
ובערים אחרות אילו היה הצייר הפולני נוהג
בhem יחס אחר. קרה ופולנים אמרו לדידיהם
היהודים שאין הם יכולים לסדר אותן מפחד
שכניהם הפולנים שימחרו בודאי למסור את
היהודים ואתם לידי הגסטאפו.

במלאה זאת הצעינה במיוחד המשטרת
הפולנית שעסכה בקביעות בחטיפת היהודים
שבעבר האריי של העיר וקיבלה על כך פרסים
מיוחדים. LOLA זאת אפשר היה بكلות להסתתר
מעיני הגרמנים המעטים באופן יחסי, שgam לא
ידעו להכיר בין יהודי לפולני.
בעת הגירוש הגדול בסתיו 1942 עוזבים
המוני יהודים את הגיטו ומקשים מחהה בחלק
הארי. הם זופלים טרף בידי השאנטאזייטים
השולצאים בעיר למאותיהם. ברבות הימים הפקו
הלו לכונופיות מאורגנות, הקרוויות "שמאלצובי"

בעניין זה הוראות מפורשות מהmercier. היו הוראות אף מאות הממשלה בלונדון. הללו לא זו בלבד שאסרו להגיש כל עוזה לגיטו הלוחם, אלא תבעו גם למנוע את "האספסוף היהודי" מלתקוף ולחימלט לעבר הארי של העיר.

אנשי פ.פ.ר. וחלק מפ.פ.ס.* גילו יחס אחר, למטרות שכוחם היה אז (סטיו וחרוף 3/1942) קטן בהרבה מכוחם של אנשי שיקוסקי. בימי המרד בווארשה הגיעו הללו עוזה מסוימת ללוחמים, בעיקר בשעת הוצאתם של שתי הפלוגות דרך התעלות.

אנשי פ.פ.ר. פעלו בשתי חטיבות. האחת – "פלוגות עירוניות" – ביצעה פעולות סאבוטאג' בערים, ענשנה את הבוגדים (הדר ביה, למשל, להריגתו של מפקד המשטרה הפולנית בציגטר כוב, שאבלסקי, שנהרג יחד עם ידידו הטוב, – מפקד הגסטאפו בעיר) וכו'. וזאת לא יכולנו להשתתף, באשר אי אפשר היה לקיים פלוגות יהודיות בעבר הארי. השליחים המועטים של

* המפקנה חסוציאלית הפולניות.

קשרים עם תנועת הפארטיזאנים. הנטיגות נשלו. בתקופה מאוחרת יותר, אחרי הגירושים הגדולים, כאשר כל הממצאים רוכזו בהבאת הנשק לגיטו והחכנות לקרב, ניסתה הסתדרות היהודית להזמינה לבוא בדברים עם ארגוני המלחמת הפולנית ולהעוז בהם בהשגת הנשק. הארגונים הימניים (אנשי שיקוסקי והג. – ה"עורבים", כפי שקראו להם) הסתפקו ב"הבעת הולקה", בפרט אחרי קרבות יאנואר שהרו ברחוב הפולני היה חזק מאד. שעotta רבות בילה אריה בישיבות עם אישים חשובים ממחנה שיקוסקי. התוצאה הייתה – הרבה מלייט יפות, ומעט הפתחות שלא קיימו לעולם. בשעת המרד פנתה המפקדה של הסתדרות הלוחמת למפקדת ה"ארמיה קראזוביה" (אנשי שיקוסקי) בדרישה לעזרה ממשית. העוזרה לא הגיע. בעיתוניהם הופיעו רק דברי הערכה לאנשי ההגנה, וכן גינוי המעשים השפלים של כנופיות ה"שמאלצובניקי". אך הללו לא נתפעלו מכך...

כפי שכבר אמרנו, נתברר אהרייכן, כי היו

של מלחמה ב- „זידוך-קומונה“. בחורף 1942/3, בימים שהגרמנים ערכו גירושים המוניים במערב פולין ומרכז (למשל, סביבות זאמושץ ולובלין). בשעה שום יום יוצאות רכבות עם איכרים פולנים לעבודות-כפייה בגרמניה ובמקורם באים „מיישבים“ גרמנים — אותן תקופה רואים אנשי שיקורסקי את עיקר מלחמתם — בפ.פ.ר. וביהודים שנמלטו מהגיטאות. הפלוגה שלנו ביערות קונייפול נפגשה בעיר — כפי שנאמר לנו, עוד ב-1943 — בפלוגת אנשי שיקורסקי. הללו פתחו באש בלי דין ודברים. הרגו חבר אחד, פצעוἌחדים ונסגרו רק לאחר שחבירינו שנדהמו תחילה, השיבו אף הם באש. זה היה גורלן של כל פלוגותינו וכן גורלם של יהודים בודדים שנמלטו מהגיטאות בשעת הגירושים או ממחנות המות עצם.

פלוגותינו בסביבות צ'נסטוחובה, שננו תחילה כ-60 איש, ירדו, לפי ידיעת אחותנה שהגיעה לסלובاكיה בראשית 1944 — ל-16 איש בלבד. הידיעה שתיארה את התנאים האיום בהם חיים

הסתדרות הלוחמת שפעלו בחלק זה של העיר, היו נתנים בסכמה מתמדת ועשוי את רוב זמנם במחבוא. עם החטיבה השנייה של פ.פ.ר. — פלוגות הפארטיזאנים הפזרות ביערות ובכפרים רים — שיתפנו פה ושם פעולה, אך גם זה בא לנו בקושי עצום. מסיבות הקשיים לבוא לכפרים הפולניים ולהיות בהם. נוסף על כך: עיקר מאמצינו היו מרכזים לא בפעלת פארטיזאנים אלא בעוריה לגיטו. גם מטעם זה לא הענו לשיתוף-פעולה מהזדק. אנשי פ.פ.ר. דרשו להוציא את כל הנעור ליערות. אנו לא רצינו לעשות כן, מסיבות מוכנות. אחרי שהתרבר שהגרמנים מת-Congnis להשמיד השמדה פיזית את כל העם — מה טעם היה למלחמות בודדים ביערות ולהפרקת הגיטאות? — התנוועה החליטה להגן על הגיטאות, לעורר התנדות-רכבה לגורושים ולהשמדה, עם התפתחותה של תנועת פ.פ.ר. והתגברותה של ההגנה היהודית בגיטאות ואף בפלוגות פארטיזניות, מתהבר אופיה ותפקידה השפל של תנועת אנשי שיקורסקי. הם חווירים לדרך הייננה

מתוכנית "דורון"

- ג. אופטושו: נובלות הופסוריות
  - א. דה סנט-אקוופרי: טוסטצ'ילה
- גימתה: ליריקה
- קנורה: מנזה של יוסיימ
- ולטיר: אוזינג
- מייסני האחים גונקר
- א. הארי: הלוותה ביתרבן
- זגרס אנה—ליקאי ג. : חליפת מכתבים
על הסורות

ונלחמים החברים. נסתימה במלים: "אנו נחוגים
בין שנייה להבות" (הכוונה לграмינט ולאנגשי
שיקורסקי) "הגרוע בין שניהם הוא, שיקורה..."
לא במקורה בחר היטלר בפולין לגיא-ההרגה
של יהדות אירופה. יחסם של הפולנים — בהנחת
פרזנסצ'יזם גלויים, ואנטישמיים ממחנה לנדו —
אל היהודים, הגדייש את סאת היסטרים, הסבל
וההשמדה של יהדות פולין.